

Türkiye’de Kız Çocukların Eğitimi: Engeller, Müdahaleler ve Olanaklar

Türkiye'de Kız Çocukların Eğitimi: Engeller, Müdahaleler ve Olanaklar

MAYIS 2022

SUNA'NIN KIZLARI

Annem Suna Kırac, çocukların çok yönlü gelişmelerini sağlamak, bilgi ve kültürel donanımlarını çağımızın gerektirdiği düzeye taşıyabilmek için bir seferberlik ilan edilmesi gerektiğine inanırdı. Hayattayken, kuruluşuna öncülük yaptığı birçok önemli kurumla bu seferberlik için örnekler yarattı. Suna'nın Kızları yolculuğuna, annemin bu mirasını yaşatmak ve çocuklar için kurduğu hayallerin gerçekleşmesine katkıda bulunmak üzere başladı.

Bu raporda göreceğiniz üzere, Suna'nın Kızları'nın rotasını belirlerken Türkiye'de şimdiye kadar kız çocukların eğitimi üzerine yapılan birçok değerli çalışmayı inceledik; kız çocukların okullulaşması alanında kat edilen mesafeden ilham aldık, deneyimlerden öğrendik. Sonuçta, okullulaşmaya dair tüm kazanımların kıymetini bilerek, annemin hayallerinde olduğu gibi, tüm çocukların hayata eşit katılımı için destekleyici bir çevre oluşturmak üzere yola çıkmaya karar verdik.

Dünya pek çok zorlukla aynı anda mücadele ettiğimiz bir dönemden geçiyor. Her biri devasa, çözülmesi için büyük çabalar gerektiren sorunlar olarak karşımızda duruyor. En zor koşullardaki çocukların özgün ihtiyaçlarını gözeten güvenli ve destekleyici imkânlar oluşturabilirsek bu sorunların bir çoğunun çözümüne katkıda bulunabileceğimize inanıyorum.

Annemin bir sözü artık benim ve Suna'nın Kızları'nın parolasıdır:

“Planlarımızı önümüzdeki yoğun sise göre değil, ilerideki parlak ufuklara göre yapıyoruz”

İpek Kırac

Suna'nın Kızları Kurucusu

SUNA'NIN KIZLARI HAKKINDA

Suna'nın Kızları, ülkemizdeki sanayi, eğitim, kültür ve sanat alanlarının gelişmesine önemli katkılar sunmuş iş insanı Suna Kırac'ın eğitim alanındaki çabalarını, değerlerini, hedeflerini ve vizyonunu yaşatmak amacıyla kızı İpek Kırac tarafından Suna ve İnan Kırac Vakfı çatısı altında 2021 yılında hayata geçirildi.

Eğitim alanında kazanımları mümkün kılan nesiller ve sektörler arası dayanışmadan ilhamını alan Suna'nın Kızları, özellikle kız çocukların okullulaşması alanında kat edilen mesafeden faydalanarak eğitim yoluyla çocuklar için destekleyici ve güvenli ortamlar oluşturulmasına katkıda bulunmayı hedefliyor. Bu doğrultuda kolektif etki yaklaşımını merkezine alan Suna'nın Kızları, çocukların ekosistemlerindeki öznelerin ortak amaçlar etrafında bir arada çalıştıkları çözüm topluluklarını destekliyor, bu toplulukların etkisini izliyor ve geliştirilen eğitim temelli modellerle çocuklar için güvenli ve destekleyici bir ekosistem oluşturmayı amaçlıyor.

Kız çocuk odaklı tasarım yaklaşımını benimseyen Suna'nın Kızları, desteklediği yapıların ve programların dezavantajlı koşullarda büyüyen kız çocukların özgün ihtiyaçlarını gözeterek şekilde oluşturulmasını amaçlıyor ve ortaya çıkan modellerin hem kız hem oğlan çocuklar için sağlamasını hedefliyor.

EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ HAKKINDA

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), ocuđun ve toplumun gelişimi için eğitimde yapısal dönüşme nitelikli veri, yapıcı diyalog ve farklı görüşlerden ortak akıl oluşturarak katkı yapan bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir girişimdir. Yapısal dönüşümün ana unsurları, eğitimde karar süreçlerinin veriye dayalı olması, paydaşların katılımıyla gerçekleşmesi, her çocuğun nitelikli eğitime erişiminin güvence altına alınmasıdır.

2003 yılında kurulan ERG, Türkiye'nin önde gelen kuruluşlarının bir arada desteklediği bir girişim olmasıyla Türkiye sivil toplumu için iyi bir örnek oluşturur. ERG alışmalarını, Eğitim Gözlemevi ve Eğitim Laboratuvarı birimleriyle yürütür, Öğretmen Ağı'nın yürütücülüğünü üstlenir.

ERG, Anne ocuk Eğitim Vakfı, Aydın Dođan Vakfı, Borusan Kocabıyık Vakfı, Elginkan Vakfı, ENKA Vakfı, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Kadir Has Vakfı, Mehmet Zorlu Vakfı, MV Holding, Sabancı Üniversitesi, Tekfen Vakfı, Türkiye Vodafone Vakfı, Vehbi Koç Vakfı ve Yapı Merkezi tarafından desteklenmektedir.

Yazar

Dr. Aysel Madra

Koordinasyon

Dr. Aysel Madra

Katkıda bulunanlar

Ahu Özyurt
Burcu Gündüz Maşalacı
Burcu Meltem Arık
Melda Akbaş
Pınar Eldemir
Yeliz Düşkün

Yayına hazırlayanlar

Ahu Özyurt
Burcu Gündüz Maşalacı

Grafik Tasarım

Volkan Şenozan

İnfoğrafikler

Görsel editor: Gizem Kıyıcı
Tasarım: Informal Project

Grafikler

MYRA

TEŞEKKÜRLER

Araştırma sürecinde birçok kişi ve kurum bize destek verdi. Bilgi ve deneyimlerini bizimle paylaşmak için vakit ayıran tüm uzman, kurum temsilcileri ve akademisyenlere teşekkürlerimizi sunarız. Deneyim paylaşım ve danışma toplantılarına katılan, odak grup çalışmaları için öğretmen ve kız çocuklarla bizi bir araya getiren kurumlara, samimi ve içten paylaşımlarıyla araştırmanın derinleşmesini sağlayan öğretmenlere ve çok sevgili kız çocuklara en içten minnetlerimizi sunarız. Veri toplama, temizleme ve kodlama fazındaki titiz çalışmalarıyla haritalama çalışmasına yoğun emek veren Pınar Eldemir'e ve derlenen verilerin mekânsallaştırılmasına ve infografiklerin oluşturulmasına katkılarından dolayı Gizem Kıyıcı'ya teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

Şekiller	6
Kısaltmalar	7
I. Giriş	8
II. Araştırma Süreci, Yöntemi ve Sınırlılıkları	9
III. Haritalama Çalışması	12
Ekosistem Ağ ve Yöntem Haritası	12
Yapabilirlik Yaklaşımı ve Eğitim	13
Kız Çocukların Eğitimi ve Yapabilirlik Göstergeleri	15
Kız Çocukların Eğitimi Üzerine Çalışan Kurumların Yapabilirlik Yaklaşımıyla İncelenmesi	17
İnfografikler	22
IV. Alandaki Mevcut Duruma Dair Bulgular	34
Kız Çocukların Eğitime Erişimiyle İlgili Bulgular	34
Kız Çocukların Farklı Gelişimsel Dönemlerindeki Gereksinimlerine Dair Bulgular	37
Kız Çocukları Destekleyici Bir Ekosistemle İlgili Öne Çıkan Bulgular	41
V. Sonuç Yerine	43
Kaynakça	45
Ek - Grafikler	50

Tablo 1: Kız çocuklar için yapabilirlik göstergeleri

İnfoğrafik 1: Eğitim alanında çalışan sivil toplum ekosistemi ağ ve yöntem haritası

İnfoğrafik 2: Müdahalelerin tüm yapabilirliklere göre dağılımı

İnfoğrafik 3: Fiziksel yapabilirlik

İnfoğrafik 4: Ekonomik yapabilirlik

İnfoğrafik 5: Entelektüel yapabilirlik

İnfoğrafik 6: Sosyal ve politik yapabilirlik

Grafik 1: Kurumların kullandıkları yöntemlerin dağılımı

Grafik 2: Kurumların doğrudan veya yalnızca kız çocuklara yönelik faaliyetlerinin dağılımı

Grafik 3: Kurumların doğrudan veya yalnızca kız çocuklara yönelik faaliyetlerinin odaklandığı eğitim düzeylerinin dağılımı

Grafik 4: Kurumların gerçekleştirdikleri projelerin hedef kitlesine göre dağılımı

Grafik 5: Kurumların gerçekleştirdikleri projelerin faaliyet alanlarına göre dağılımı

Grafik 6: Öğretmen, idareci ve ailelere yönelik eğitim projelerinin odak gruplarına göre dağılımı

Grafik 7: Kızların güçlenmesi alanındaki projelerin faaliyetlere göre dağılımı

Grafik 8: Akademik eğitim alanındaki projelerin faaliyetlere göre dağılımı

Grafik 9: Toplumsal cinsiyet ve çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik alanlarındaki projelerin faaliyetlere göre dağılımı

Grafik 10: Eğitim ve sağlık alanındaki projelerin faaliyetlere göre dağılımı

Grafik 11: Yardım, destek ve burs alanındaki projelerin faaliyetlere göre dağılımı

Grafik 12: Kültür, sanat ve sosyalleşme alanındaki projelerin faaliyetlere göre dağılımı

Grafik 13: Eğitime erişim alanındaki projelerin faaliyetlere göre dağılımı

KISALTMALAR

A.g.e.:	Adı geçen eser
ASHB:	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BSV:	Başak Kültür ve Sanat Vakfı
ÇEZE:	Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik
DYA:	Derin Yoksulluk Ağı
ERG:	Eğitim Reformu Girişimi
ICESCR:	International Convention on Economic, Social, and Cultural Rights (Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi)
GPE:	Global Partnership for Education (Eğitim için Küresel Ortaklık)
KPSS:	Kamu Personeli Seçme Sınavı
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
OECD:	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
PIKTES:	Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi
PISA:	Programme for International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)
SGD:	Sulukule Gönüllüleri Derneği
STEM:	Science, Technology, Engineering and Math (Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik)
STÖ:	Sivil toplum örgütü
ŞEY:	Şartlı Eğitim Yardımı
TESEV:	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TIMSS:	Trends in International Mathematics and Science Study (Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması)
TTM:	Tarlabaşı Toplum Merkezi
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD:	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UDHR:	Universal Declaration of Human Rights (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi)
UNCRC:	United Nations Convention on the Rights of the Children (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi)
UNDP:	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNESCO:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNICEF:	United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
vb.:	Ve benzeri
vd.:	Ve diğerleri
WB:	World Bank (Dünya Bankası)
WEF:	World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu)
ZAD:	Zeytin Ağacı Derneği

I. GİRİŞ

Eğitim alanındaki tüm gelişmeler ve elde edilen kazanımlara rağmen dünyada yaklaşık 130 milyon kız çocuğu okula gitmiyor.¹ Kız çocukların nitelikli eğitime erişimlerinin ve bu eğitimi tamamlamalarının önünde yoksulluk, gittikçe artan okul masrafları, kültürel ve sosyal etkenler, çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik (ÇEZE), çocuk işçiliği, ev içi emek ve bakım yükü gibi bir çok engel bulunuyor.² Eğitime erişimin ötesinde, öğretim süreçlerindeki toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler kız çocukların "gerçek" anlamda öğrenmelerinin ve eğitim süreçlerini mümkün olan en fazla kazanımla tamamlamalarının önünde duruyor.

Covid-19 süreci, kız çocuklar da dahil olmak üzere, özellikle dezavantajlı durumdaki çocukların karşı karşıya kaldıkları eşitsizlikleri daha da derinleştirdi. Bazı araştırmalar 11 ila 20 milyon arası kız çocuğun salgın sona erdikten sonra okula geri dönmeyeceğini öngörüyor.³ Dünya Bankası (WB), salgından sonra, 10 yaşına kadar "basit bir metni okuyamamak ve/veya okuduğunu anlayamamak" olarak tanımlanan öğrenme yoksulluğunun daha da derinleşeceğini, düşük ve orta gelirli ülkelerde %56 seviyesinde olan bu oranın %70'e kadar çıkabileceğini belirtiyor.⁴ Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) önümüzdeki 10 yıl içerisinde çocuk ve erken yaşta evliliğe zorlanan kız çocuk sayısının Covid-19 salgınından dolayı 10 milyon daha artabileceğini öngörüyor.⁵

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin (UDHR) 26., Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin (UNCRC) 28, 29 ve 30. ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinin (ICESCR) 13 ve 14. maddeleri eğitim hakkını temel bir insan hakkı olarak tanımlıyor. Türkiye'nin de taraf devletler arasında yer aldığı bu sözleşmeler, cinsiyet de dahil olmak üzere hiçbir özellikten dolayı ayrımcılık yapılmaksızın çocukların ücretsiz ve eşit erişilebilir temel eğitimden yararlanma hakkını koruyor.

Covid-19 salgını, dünyanın kalan yerlerinde olduğu gibi, Türkiye'de halihazırda dezavantajlı durumda bulunan çocukları özellikle olumsuz yönde etkiledi. İstanbul'un farklı yerleşimlerinde yaşayan çocuklarla görüşülerek hazırlanan bir rapora göre, salgın sürecinde çocuklar diğer bazı hakların yanı sıra eğitim haklarını kullanırken zorluklarla karşılaştılar.⁶ Derin Yoksulluk Ağının (DYA) gene İstanbul'da gerçekleştirdiği saha çalışmasının sonuçlarına göre, yoksulluk koşulları altında yaşayan 103 hanenin %58'inde çocuklar uzaktan eğitime devam edemedi.⁷ Uzmanlar, pandemi sürecinde çocukların maruz kaldığı ev içi şiddet vaka sayısının çoğaldığını söylüyor ve okula gitmeyen ve/veya gidemeyen çocuklarda çocuk işçiliği, çocuk evliliği ve çocuk gebeliği risklerinin arttığını tahmin ediyor.⁸ Uzaktan eğitime erişim de dahil olmak üzere, bu risklerin kız çocuklar için daha yüksek olduğunu öngörmek mümkün.

1 UNICEF, 2022.

2 GPE, 2022.

3 Kwauk, Schmidt ve Ganju, 2021.

4 WB, UNESCO ve UNICEF, 2021.

5 UNICEF, 2021a.

6 BSV, SGD, TTM ve ZAD, 2020.

7 DYA, 2021.

8 Gencer, Kesbiç ve Arık, 2021, ss. 10-11.

Kız çocukların nitelikli eğitime erişmesi yalnızca kendilerinin ve ailelerinin refah düzeylerini değil aynı zamanda kadın istihdamı, ekonomik büyüme, toplumsal cinsiyet eşitliği, iklim dirençli, halk sağlığı, toplumsal istikrar gibi konuları da olumlu yönde etkiliyor.⁹ Annesi okuma bilen çocukların 5 yaşından uzun yaşama olasılığı ve aşılı olma ihtimalleri %50 artıyor, okula gitme olasılıkları iki katına çıkıyor.¹⁰ Eğitim, ve özellikle kız çocukların eğitimi ile ekonomik büyüme arasında yakın bir ilişki bulunuyor. Dünya Ekonomik Forumuna (WEF) göre kalkınmakta olan ülkelerde kız çocukların hakları ve eğitimine yönelik harcanan her bir dolar, 2,8 dolar olarak geri dönüyor.¹¹

Bu rapor, eğitime erişemeyen, erişen ama tamamlayamayan, tamamlayan ancak gerçek anlamda nitelikli eğitim alamayan kız çocukları odağa alan ve “kız çocukların gelişim ihtiyaçlarını karşılayan eğitim imkânlarına erişmeleri ve bu süreci en çok kazanımla tamamlamalarını sağlayacak bir ekosistem” oluşturmayı hedefleyen Suna'nın Kızları'nın veriye dayalı karar alma sürecine katkı sağlamak için yürütülen araştırmaların temel bulgularını içeriyor.

II. ARAŞTIRMA SÜRECİ, YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLARI

Suna'nın Kızları'nın Türkiye'de kız çocukların eğitimi alanında tasarlayacağı ve yürüteceği çalışmalara arka plan oluşturmak ve kanıt temelli karar almayı sağlamak için Mayıs 2021-Şubat 2022 arasında bir araştırma süreci yürütüldü. Araştırmada, kız çocukların eğitimi alanındaki mevcut gereksinimleri, şu ana kadar yürütülen çalışmalardan elde edilen deneyimleri ve alandaki mevcut boşluklar ile olanakları belirlemek hedeflendi. Bu doğrultuda:

1. Türkiye'deki kız çocukların eğitimiyle ilgili akademik yayınlar ile sivil toplum örgütleri (STÖ) ve düşünce kuruluşları tarafından hazırlanan raporlar tarandı. Kız çocukların eğitimine dair başlıca uluslararası kuruluşların işaret ettiği eğilimler ve yurt dışından etkili müdahale yöntemlerine dair iyi örnekler odağında uluslararası alanyazın taraması yapıldı.
2. Haziran-Ağustos 2021 arasında anket ve masabaşı araştırması yoluyla, doğrudan veya dolaylı olarak eğitim alanında çalışan 127 kurum ve faaliyetlerine dair bilgi toplandı. Bu kurumlar tarafından gerçekleştirilen 243 projeye Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) düzeyinde gerçekleştirilmiş 28 proje de araştırma kapsamına dahil edildi. Kız çocukların yaşam koşulları ve iyi olma hâlleriyle ilişkili sağlık, istihdam gibi başka alanlarda yürütülen çalışmaların da dahil edilmesi kız çocukların eğitimi olgusunun toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında incelenmesine yardımcı olurdu. Ancak, araştırma kapsamının genişletilmesinin yöntemsel olarak yaratacağı zorluklardan dolayı, araştırmaya ilgili yetkili mercilere kayıtlı yerel, bölgesel ve Türkiye genelinde faaliyet gösteren dernek, araştırma merkezi, vakıf, uluslararası STÖ'ler ve hükümetler arası kurumlardan aşağıdaki kriterler çerçevesinde faaliyet gösterenler dahil edildi:

9 GPE, 2021.

10 A.g.e.

11 Qin vd., 2020, s.53.

- Kız çocukların eğitimi üzerine çalışan kurumlar,
- Eğitim ve toplumsal cinsiyet eşitliği odağında çalışan kurumlar,
- Eğitim üzerine çalışan kurumlar arasında kız çocuklara yönelik faaliyet gösteren kurumlar,
- Kız çocukların nitelikli eğitime erişmesinin önündeki engelleri (çocuk yaşta, erken ve zorla evliliği önleme, çocuk yoksulluğu vb.) kaldırmaya yönelik çalışan kurumlar.

Bu kurumlar tarafından kız çocuklara yönelik veya kız çocukların yararlanıcılarından olduğu yakın zamanda gerçekleştirilen projeler de mümkün olduğunca araştırma kapsamına dahil edildi.

Toplanan veriler betimsel olarak incelendikten sonra, Amartya Sen ve Martha Nussbaum tarafından geliştirilen ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayımlanan İnsani Gelişme Endeksi'nin temelini oluşturan "yapabilirlik yaklaşımı"¹² ve Urie Bronfenbrenner tarafından ortaya konulan "ekolojik sistemler yaklaşımı"¹³ bakış açılarıyla analiz edilerek bir haritalama çalışması yapıldı.

Araştırmaya dahil edilen kurumlar eğitimle sınırlı tutulurken araştırma kapsamında kız çocukların gelişimsel gereksinimleri eğitimle sınırlı tutulmayıp sağlık, katılım, çocuk koruma gibi alanları da içerecek şekilde tasarlandı. Bunun nedeni araştırmaya dahil edilen müdahalelerin kız çocukların bütüncül gelişim odaklı gereksinimlerini ne derece karşıladığını ve eğitimi nasıl tanımladıklarını daha iyi anlamaktı.

3. Araştırma süreci boyunca kız çocuklar ve özel önlemlerle desteklenmesi gereken gruplarla yakından çalışan uzman, akademisyen ve kurum temsilcileriyle toplam 31 görüşme gerçekleştirildi.
4. Haziran 2021'de sahada birebir çocuklarla çalışan İstanbul, İzmir, Ankara, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Batman merkezli toplam 19 STÖ ile üç ayrı çevrimiçi danışma ve deneyim paylaşım toplantısı gerçekleştirildi.
5. Ekim 2021'de paydaş kurumlar aracılığıyla ulaşılan Batman, Van, Gaziantep, Malatya, Zonguldak, Mardin, Muş, Kocaeli, Aydın, İzmir, Balıkesir, İstanbul, Denizli ve İzmir'de okulöncesi, ilkökul ve ortaokul düzeyindeki çocuklarla çalışan toplam 15 öğretmenle iki çevrimiçi odak grup çalışması yapıldı. Odak gruplara, resmi ve özel ilköğretim kurumlarının yanı sıra; mesleki ve teknik anadolu lisesi, kişisel gelişim kursu, özel eğitim ortaokulu ve imam hatip ortaokullarında Tarih, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Türkçe, Teknoloji ve Tasarım, Görsel Sanatlar, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik ve Sınıf Öğretmeni olarak görev alan öğretmenler katıldı. Odak grup çalışmalarına katılan öğretmenler eğitim ve toplumsal cinsiyet konusunda çeşitli eğitimler almış bu konu özelinde yüksek farkındalığa sahip bir gruptu. Odak grup çalışmalarında, kız çocukların bütüncül gelişimlerinin önündeki zorluklar, bu zorlukları aşmak için duydukları gereksinimler ile öğretmenlerin kız çocuklara daha etkin bir şekilde destek olmaları için halihazırda var olan ve gereksinim duydukları destek mekanizmaları tartışıldı.

12 Sen, 1999; Nussbaum, 2000.

13 Bronfenbrenner, 2001.

6. Ekim 2021-Şubat 2022 tarihleri arasında, paydaş kurumlar aracılığıyla ulaşılan ve İstanbul, Urfa, Yozgat, Kütahya, Ankara, Bitlis, Muş ve Konya'da ikamet eden 9-18 yaş arası kız çocuklarla yüz yüze ve çevrimiçi olmak üzere toplam sekiz odak grup çalışması¹⁴ gerçekleştirildi:

- Urfa'nın iki ayrı dezavantajlı mahallesinde yaşayan, aralarında anadili Türkçe olmayanların ve Suriyeli mültecilerin de bulunduğu 6,7, 8 ve 11. sınıfa giden beş kız çocuk (yüz yüze)
- Yozgat'ta yatılı bir okulun kız öğrenciyurdunda kalan 9, 10, 11 ve 12. sınıfa giden sekiz kız çocuk (çevrimiçi)
- Kütahya, Ankara, Bitlis ve İstanbul'da yaşayan 10 ve 11. sınıfa giden dört kız çocuk (çevrimiçi)
- Muş, Konya ve İstanbul'da yaşayan 12. sınıfa giden dört kız çocuk (çevrimiçi)
- İstanbul'un iç göç almış, sosyoekonomik olarak dezavantajlı ve suç oranı yüksek bir mahallesinde yaşayan 3 ve 4. sınıfa giden altı kız çocuk ve aynı mahallede yaşayan 5 ve 6. sınıfa giden altı kız çocukla iki ayrı odak grup (yüz yüze)
- İstanbul'un içinde gecekondu yerleşimi bulunan bir mahallesinde 3 ve 4. sınıfa giden altı kız çocuk ve aynı mahallede yaşayan 5 ve 6. sınıfa giden altı kız çocukla iki odak grup (yüz yüze)

Odak gruplarda mümkün olduğunca çeşitli yaş gruplarından ve farklı illerden kız çocuklarla görüşülerek, çocukların yaş, buldukları eğitim düzeyi, yaşadıkları yer, sosyoekonomik düzey, göç geçmişi gibi etkenlerin onların hayatta neleri yapabiliyor yapamadıklarını nasıl etkilediği ve istediklerini gerçekleştirmek için nelere gereksinim duydukları üzerine sohbet edildi. Odak gruplarda görüşülen kız çocuklara paydaş kurumlar aracılığıyla ulaşıldığı için görüşülen kızlar eğitim sistemi içerisinde yer alan ve çeşitli STÖ'ler tarafından düzenlenen programlarla desteklenen kızlardan oluştu. Bu kız çocukların yapabilirlikleri ve gereksinimlerinin eğitim sistemine dahil olmamış veya sistem tarafından dışarı itilen kız çocuklardan farklı olabileceği dikkate alınmalıdır.

Bu araştırmanın öncelikli amacı, Suna'nın Kızları'nın faaliyet alanlarına yön vermek için kız çocukların gereksinimlerini, sahadaki boşlukları ve olasılıkları ortaya koymaktır. Dolayısıyla araştırma Türkiye'deki kız çocukların durumuyla ilgili eksiksiz bir resim çizmek yerine, özellikle yapabilirlik çerçevesi üzerinden bir yaklaşım önerisi sunuyor. Araştırmadaki bulgular Türkiye'nin genel temsili olmamasına rağmen zaman içerisinde geliştirilerek daha bütüncül bir resim sunma potansiyeline sahip. Haritalama çalışmasına dahil edilen eğitim alanında çalışan kurum sayısı, STÖ ve Bakanlıklar tarafından gerçekleştirilen projelere eklemeler yapılabileceği gibi, çocuklara yönelik hizmetler sunan yerel yönetimlerin ve çocuk koruma alanında faaliyetler yürüten baroların da dahil edilmesi, kız çocukların gereksinimlerine dair daha bütüncül bir resim sunabilir ve sektörler arası koordinasyon gereksinimlerini de ortaya koymaya yardımcı olabilir. Son olarak, dahil edilen çalışmaların izleme ve değerlendirme ve etki değerlendirmeleriyle ilgili analizleri araştırma kapsamı dışındadır.

¹⁴ Odak grup görüşmeleri Suna'nın Kızları'nın iletişiminde olduğu kurumlar tarafından planlanmış, gerekli bilgilendirme ve izinler kurumlar tarafından alınmıştır. Görüşmelerin çoğunda çocuk güvenliği politikasına uygun olarak gereğince bir kurum temsilcisi bulunmuştur.

Araştırmanın bulguları da dahil olmak üzere, Suna'nın Kızları'nın süreç boyunca gerçekleştirdiği çalışmaların sonuçları, 29 Kasım 2021'de düzenlenen Fikir Arama Toplantısında akademi, sivil toplum ve belediyelerden çocuk ve kadın hakları alanında çalışan 43 uzmanla paylaşılarak uzmanların görüşleri alındı. Uzmanlardan alınan geribildirimler de eklenerek, yapabilirlik yaklaşımıyla oluşturulan haritalama çalışması ile görüşmeler ve odak gruplardan ortaya çıkan nitel bulgular aşağıda sırasıyla özetlenmiştir.

III. HARİTALAMA ÇALIŞMASI

Haritalama çalışmasına 127 kurum ve bu kurumlar tarafından gerçekleştirilen 243 projeye Bakanlık düzeyinde gerçekleştiren 28 proje dahil edildi. Öncelikle eğitim alanında çalışan STÖ'lerin ekosistem ağ ve yöntem haritası hazırlandı (İnfografik 1). Daha sonra, bu kurumların faaliyetleri ve gerçekleştirdikleri projeler yapabilirlik yaklaşımı referans alınarak analiz edildi (İnfografik 2-6).

Ekosistem Ağ ve Yöntem Haritası

Araştırmaya dahil edilen 127 kurumdaki 70 tanesi Türkiye geneli çalışmalar yürütüyor. Bölgesel olarak incelendiğinde, kurumların ağırlıklı olarak Marmara Bölgesi'nde (56) faaliyet gösterdiği; bunu Doğu ve Güneydoğu Anadolu (19) ve Ege Bölgesi'nin (18) takip ettiği görülüyor. İç Anadolu (11), Akdeniz (9) ve Karadeniz (8) bölgelerinde faaliyet gösteren kurum sayısı oldukça az.¹⁵ Marmara Bölgesi'ndeki yoğunluk İstanbul'da faaliyet gösteren kurum sayısının yüksek olmasından kaynaklanıyor.

Kurumların amaçladıkları hedeflere ulaşmak için kullandıkları yöntemler arasında ağ ve ortaklıklar kurmak, izleme ve araştırma yapmak, finansal destek sağlamak, kapasite geliştirmek, savunuculuk yapmak ile program ve proje geliştirmek yer alıyor. Bu yöntemlerin kurumlar tarafından kullanılma sıklığı incelendiğinde, program ve proje uygulamanın hem Türkiye genelinde hem de bölgeler bazında daha yoğun olduğu görülüyor. Yöntemlerin dağılımı daha detaylı incelendiğinde (EK-Grafik 1),¹⁶ program ve proje uygulamayı yaklaşık aynı sıklıkla kullanılan ağ geliştirmek, izleme ve/veya araştırma yapmak, burs ya da yardım sunmak ve eğitim alanındaki aktörlerin kapasitesini geliştirmek takip ediyor. Araştırmaya dahil edilen kurumlar arasında fon/hibe sağlamak en az kullanılan yöntem. Fon/hibe sağlayan kurumların çoğu İstanbul ve Ankara merkezli olarak faaliyet gösteriyor.

15 Bir kurum faaliyet gösterdiği her bölgede sayılmıştır. Dolayısıyla, bölgelerdeki toplam kurum sayısı haritalama çalışmasına dahil edilen kurum sayısından fazladır.

16 Bu grafiğe 121 kurum dahil edilmiştir.

Araştırmaya dahil edilen kurumlardan 83 tanesi, yani kurumların %65'i kız çocukları önceliklendiren çalışmalar yürütüyor. Kız çocuklara yönelik çalışmalar yürüten kurumların odaklandığı eğitim düzeyleri incelendiğinde en çok ortaokul ve liseye; en az ise okulöncesi, ilkokul ve örgün eğitim dışına odaklanıldığı görülüyor.

Kurumların paydaşlık analizi yapıldığında sivil toplum örgütlerinin en fazla diğer sivil toplum örgütleriyle işbirliği yaptığı görülüyor. Hem Türkiye genelinde hem de bölgeler bazında incelendiğinde bunu merkezi kamu kurumları ve özel sektörlerle yapılan işbirlikleri takip ediyor, belediyelerle yapılan işbirlikleri ise en son sırada yer alıyor.

Araştırma kapsamına dahil edilen kurumların ekosistem ağ ve yöntem haritası hazırlandıktan sonra Türkiye'de eğitim alanında çalışan bu kurumların kız çocukların yapabilirliklerini ne derece destekledikleri incelendi.

Yapabilirlik Yaklaşımı ve Eğitim

Amartya Sen ve Martha Nussbaum tarafından geliştirilen “yapabilirlik yaklaşımı” insanların iyi olma hâlini yalnızca maddi gelir üzerinden değil bireylerin hak ve özgürlüklerini ne derecede kullanabildiklerini, hayatlarıyla ilgili gerçek anlamda hangi seçimleri yapabildiklerini çevresel ve toplumsal koşulları da hesaba katarak değerlendiriyor.¹⁷

Bu yaklaşıma göre insanların iyi olma hâlini ölçmek için önemli bir kriter, onların olmaya ve yapmaya değer verdikleri şeyleri gerçekleştirebilme özgürlüklerine yani “yapabilirliklere” sahip olup olmadıklarıdır. Bu yaklaşıma göre bireylerin iyi olma hâlini ve refah seviyesini yalnızca sahip olunan kaynaklar üzerinden değil bireylerin ellerindeki kaynaklarla neleri gerçekleştirebildiklerine odaklanarak değerlendirmek gerekiyor.

Yapabilirliklerin eyleme dönmesi¹⁸ yani “işlevler” haline gelmesi ise bireysel, çevresel ve toplumsal koşullara bağlı. Başka bir deyişle bir insanın gerçekleştirebildikleri ve “başarabildikleri”, o insanın sahip olduğu yapabilirlikler kümesi içerisinde yer alır. Bireysel farklılıklar, çevresel ve toplumsal etkenler (çevirim faktörleri) insanların yapmaya veya olmaya değer verdikleri şeylere engel olabileceği gibi yapabilirliklerini gerçekleştirmeye de yardımcı olabilir. Dolayısıyla yapabilirlikleri geliştirmek için gerekli şartlar oluştuktan sonra bu yapabilirliklerin gerçekleşip gerçekleşmemesinin bireylerin kendi seçimi olduğu söylenebilir.

Yapabilirlik yaklaşımı eğitim alanındaki eşitsizlikleri kapsamlı bir şekilde analiz etmeye yardımcı olan bir çerçeve sunuyor.¹⁹ “Neyin eşitliği” sorusunu sorarak, çocuklara eşit kaynaklar sunmak ya da farklı koşullardaki çocuklarda benzer başarı sonuçları hedeflemek yerine çocukların sahip oldukları olanakları daha adil hâle getirmenin önemini vurguluyor. Yapabilirlik yaklaşımındaki sosyal adalet vurgusu, yalnızca çocukların sahip oldukları hakları (örneğin, eğitime erişim hakkı) değil aynı zamanda çocukların bu hakları gerçekten ne derece kullanabildiklerini göz önünde bulundurarak çocukların gereksinimlerine göre müdahaleler oluşturma imkânı sağlıyor.

17 Sen, 1999; Nussbaum, 2000.

18 Semerci vd., 2012, s. 11.

19 Walker ve Unterhalter, 2007.

Bunun için okullulaşma oranları veya sınav puanları gibi çıktı odaklı politikalar oluşturmak yerine, çocukların sahip oldukları olanaklar ile "eğitim çıktıları" arasındaki ilişkiye dikkat etmek gerekiyor. Örneğin çocuk yaşta evlendirildiği için açık liseye otomatik olarak kaydolun kız çocukla üniversite sınavına hazırlanmak için kaydolun bir kız çocuk çok farklı koşullarda açıköğretime devam ettikleri için farklı destek mekanizmalarına gereksinim duyuyor olabilirler.

Bireysel gereksinimlere odaklanmak beraberinde "çocuğun iyi olma halini" önceliklendirmeyi gerektiriyor. Çocuğun iyi olma hâli "sağlık, maddi durum, eğitim, ev ve çevre koşulları, ilişkiler gibi farklı alanlarda çocuğun iyi olmasını hedefleyerek çocuğun refahına ve gelişmesine bütünsel olarak yaklaşır."²⁰ Yapabilirlik yaklaşımı çocuğu özne olarak ele alan çocuğun iyi olma hâlini somutlaştırmaya yardımcı olarak²¹ çocukların fiziksel, sosyal, entelektüel, ekonomik ve politik birçok alanda gereksinimlerini belirlemeye yöneliyor. Çocuğun iyi olma hâlini gözeterek onların değer verdikleri şeylere ulaşabilmelerine olanak sunmak, çocukların yalnızca gelecekte sahip olacakları yapabilirliklere değil aynı zamanda bugünkü yapabilirliklerine de odaklanmayı gerektiriyor.²²

Birey odaklı bir bakış açısı benimseyen yapabilirlik yaklaşımı, yalnızca insanların öz-gerçekleşmelerine odaklanmak yerine "etik bireysellik" yaklaşımını benimsiyor ve yapabilirlikleri sosyal bir çerçeve içerisine konumluyor.²³ Başka bir deyişle, bireylerin olmaya veya yapmaya değer verdikleri şeyler içinde bulunulan sosyal ortamdan ayrı bir şekilde oluşmadığı gibi aynı ortamları paylaşan diğer insanları da ilgilendiriyor ve şekillendiriyor.

Bu noktada ekolojik sistemler yaklaşımı yapabilirliklerin eyleme dönmesi için ne tür ortamlar gerektiğini anlamaya yardımcı oluyor.²⁴ Urie Bronfenbrenner tarafından 1970'li yıllarda oluşturulan ekolojik sistemler yaklaşımı²⁵, çocuk ile çocuğun sosyal çevresi arasındaki ilişkiyi birbirinden ayrı ancak birbirini etkileyen dört ayrı (mikro, mezo, egzo, makro) sistem üzerinden tanımlıyor. Çocuğun merkezde olduğu bu modelde çocuğu en fazla etkileyen; aile, okul, arkadaş grupları, mahalle gibi çocuğun en yakınındaki aktörlerden oluşan mikrosistemdir. Hayatı bu sistemler içerisinde ve aracılığıyla deneyimleyen çocuklar bu sistemler içerisindeki bireylerden ve ilişkilerden etkilendiği kadar onları da etkiliyor. Başka bir deyişle çocuğun gelişimi bu sistemlerdeki deneyimlere bağlı olarak ilerliyor.²⁶ Ekolojik sistemler yaklaşımının da ortaya koyduğu gibi çocukların yapabilirliklerinin artması ve iyi olma hâlinin sağlanması için çocuğun gelişim süreçleri boyunca çevresindeki aktörlerle aktif ve olumlu ilişkiler kurabilmesi önemlidir.²⁷

20 Semerci ve Erdoğan, 2014., s. 6.

21 Semerci vd., 2012, s. 11.

22 A.g.e., s. 6,11.

23 Robeyns, 2003, s. 65.

24 Shinn, 2005.

25 Bronfenbrenner, 2001.

26 TEDMEM, 2022.

27 Semerci vd., 2012, s. 12.

Kız çocukların eğitimi özelinde, “yapabilirlik yaklaşımı” toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin eğitimin çeşitli alanlarına ne derece sirayet ettiğini gösteriyor.²⁸ Bu eşitsizliklere örnek olarak, ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet temsillerindeki sorunlar, öğretim süreçlerindeki toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler, okul ve meslek dağılımında cinsiyete göre farklar, öğretmen ve idarecilerin cinsiyete dayalı tutum ve davranışları sayılabilir. Yapabilirlik yaklaşımı aynı zamanda kız çocukların sahip oldukları olanaklarla gerçekleştirebildikleri arasındaki ilişkiyi vurgulayarak eğitimle ilgili oluşturulacak politikaların bir kız çocuğun başarıları kadar “başarma özgürlüklerine” de sahip olmasını öneriyor. Bu da, cinsiyete dayalı kesişimsellikleri göz önünde bulundurarak farklı koşullardaki kız çocukların bireysel gereksinimlerine göre farklı destek mekanizmaları geliştirmenin önemini altını çiziyor.

Kız Çocukların Eğitimi ve Yapabilirlik Göstergeleri

Yapabilirlik yaklaşımıyla ilgili en temel tartışmalardan biri hangi yapabilirliklerin temel olarak kabul edilmesi gerektiği üzerine yoğunlaşır. Amartya Sen temel bir yapabilirlik listesi oluşturmak yerine toplumsal uzlaşıyla belirlenecek ahlaki bir çerçevenin oluşturulması gerektiğini savunurken Martha Nussbaum herkesin insani bir hayat sürmesi için gerekli olan temel yapabilirlikler listesi oluşturmuştur.²⁹ Benzer bir şekilde Ingrid Robeyns de Batı toplumlarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yapabilirlik yaklaşımı çerçevesinden analiz ederek bir gösterge liste oluşturmuştur.³⁰

Suna'nın Kızları olarak Nussbaum ve Robeyns'in izinden giderek bu çalışmada alanyazın taraması, odak grup çalışmaları ve uzman görüşmelerini baz alarak, kız çocuklar için Melis Cin'in Türkiye'ye uyarladığı beş tema altında (fiziksel, ekonomik, sosyal, entelektüel, sosyal, politik³¹) yapabilirlik göstergeleri oluşturduk (Tablo 1).³²

Oluşturulan göstergeler, yani kız çocukların sahip olmaları arzulanan işlevsellikler, aşağıdaki tabloda analitik olarak ayrıştırılsa da gerçek hayatta birbirini etkileyen, birbirinden etkilenen ve net bir şekilde ayrıştırılabilen özellikler değildir. Örneğin, fiziksel yapabilirlik teması altında oluşturulan sağlıklı beslenme, yalnızca kız çocukların fiziksel yapabilirliğini değil, aynı zamanda diğer yapabilirliklerini de etkiliyor. Benzer bir şekilde, entelektüel yapabilirlik teması altında oluşturulan eğitimle ilgili göstergeler, kız çocukların yalnızca akademik ve entelektüel gelişimlerini değil, aynı zamanda fiziksel, ekonomik, sosyal ve politik gelişimlerini de destekliyor.

28 Unterhalter, 2007; Cin, 2017.

29 Nussbaum, 2000.

30 Robeyns, 2003.

31 Politik yapabilirlikten kasıt, siyasal katılımdan ziyade, toplumsal hayata ve öznenin kendi hayatı hakkındaki kararlara katılımıdır.

32 Cin, 2017.

Tablo 1: Kız çocuklar için yapabilirlik göstergeleri

FİZİKSEL	EKONOMİK	ENTELEKTÜEL	SOSYAL	POLİTİK
Sağlıklı beslenme	Kendi yaşına ve becerilerine uygun işlerde kendi rızasıyla çalışma	Zaman kullanımında özerkliğe sahip olma	Güvenlikli ve mutluluk verici bir çevrede yaşama	Hayatlarını ilgilendiren kararlara katılma
Sağlık hizmetlerinden yararlanma	Kazandığı parayı ve/veya bursu özgür iradeyle harçayabilme	Eğlenmeye ve dinlenmeye vakit ayırabilme	Sosyal ağların içinde yer alabilme, toplumsal destek verme ve alma	Toplumsal duyarlılıkları dile getirme ve bu konularda faaliyetler düzenleyebilme
Duygusal olarak iyi olma	Mesleki eğitime erişebilme	Kültürel ve zihinsel katılım için sanatsal faaliyetlerden faydalanabilme	Bakım alabilme ve gerektiğinde sosyal hizmetlerden faydalanabilme	Öz örgütlenme için fırsatlara sahip olma
Bedensel bütünlük ve güvende olma	Üniversiteye giriş ve/veya meslek seçiminde bilinçli ve özgür iradeyle karar verebilme	Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bilinç kazanma	Baskı altında kalmadan yaşayabilme	
Hareketli olabilme; bir yerden bir yere gidebilme	Eğitimi tamamladıktan sonra istihdama katılma	Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı eğitim alabilme		
Kaliteli barınma	Evlendikten ve/veya çocuk doğurduktan sonra çalışmaya devam etme	Özgüven, özyeterlilik ve öz farkındalığa sahip olma		
	Eğitime sürekli devam edebilme	Eğitim sahibi olabilme, bilgiyi kullanabilme ve üretebilme		

Başka bir deyişle ile kız çocukların eğitimiyle ilgili kapsayıcı bir değerlendirme yapmak için eğitimin kız çocukların hayatlarının tüm alanlarını nasıl etkilediğini ve bu alanlardan nasıl etkilendiğini düşünmek gerekiyor. Bu da eğitimin akademik bir çerçeveye sınırlı olarak tanımlanması yerine, kavramsal ve olgusal olarak genişletilmesi ve çocukların bütüncül gelişim gereksinimlerini göz önünde bulundurarak yeniden tanımlanması gerektiğini ortaya koyuyor.

Kız Çocukların Eğitimi Üzerine Çalışan Kurumların Yapabilirlik Yaklaşımıyla İncelenmesi

Yukarıdaki yapabilirlik göstergeleri oluşturulduktan sonra, kız çocukların sahip olması arzulan işlevselliklerin önünde hangi engellerin olduğu alanyazın taraması, odak grup çalışmaları ve uzmanlarla yapılan görüşmeler doğrultusunda listelendi ve işlevselliklerle eşleştirildi.

Daha sonra anket ve masabaşı araştırması yoluyla derlenen müdahalelerin, yani kurumların yürüttükleri faaliyetlerin ve gerçekleştirdikleri projelerin, bu engellerden hangisini ortadan kaldırmaya yönelik gerçekleştirildiği kodlandı (İnfoğrafik 2-6). Bu sayede Türkiye’de kız çocukların eğitimi üzerine yapılan müdahalelerin hangi alanlara odaklandığı, hangi alanlarda boşluklar ve olasılıklar olduğunu gösteren bir haritanın çıkarılması hedeflendi. Sivil toplumdaki birçok projenin donör kurumların taleplerine göre oluşturulduğu düşünülünce, gerçekleştirilen haritalama çalışmasının eğitim alanında çalışan kurumların kız çocukların yapabilirliklerini ne ölçüde desteklediğini göstermenin ötesinde fon veren aktörlerin önceliklerini ve tercihlerini de yansıttığı söylenebilir.³³

Belirli bir yapabilirlik temasının altındaki engeller her ne kadar diğer yapabilirlik temalarıyla ilişkili olsa da (ekonomik yapabilirlik altında yer alan mevsimlik tarım işçiliği ile fiziksel yapabilirliğin altında yer alan sağlıklı ve güvenli konutta yaşamamanın ilişkisi gibi) yapabilirlik kümeleri ve engeller birbirlerinden analitik olarak ayrıştırıldı ve her bir müdahale öncelikli ortadan kaldırmayı hedeflediği tek bir engelle eşleştirildi.³⁴ Bunun nedeni, toplanan veriyi karar almaya yönelik belirli çıkarımlar yapabilecek kadar anlaşılır hale getirmektir.

Kız çocukların yapabilirliklerinin önündeki engelleri üç ana tema altında gruplamak mümkün: Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk ve yapısal şiddet.³⁵ Bunlara tüm işlevsellikleri etkileyen toplumdaki kültürel ve sosyal normlar ile mevcut çocuk algısı da eklenebilir.³⁶ Bu kök engellerin ötesinde, engellerin mümkün olduğunca ayrıştırılması yapabilirlikleri kendi içinde değerlendirmek ve gerçekleştirebilir hedefler belirlemek için önemliydi.³⁷ Bundan sonraki aşamada hangi engellerin hangi özelliklere sahip kız çocukların (yaş, coğrafya, göç geçmişi vb.) yapabilirliklerinin önünde durduğunun incelenmesi müdahale hedeflerinin somutlaştırılması açısından önem teşkil ediyor.

İnfoğrafik 2, haritalama çalışmasına dahil edilen projelerin kız çocukların ağırlıklı olarak hangi yapabilirliklerine odaklandığını ortaya koyuyor. Hem Türkiye geneline hem de bölgelere göre incelendiğinde projelerin ağırlıklı olarak kız çocukların akademik gelişimlerini destekleyici

33 Bu konu 29 Kasım 2021’de gerçekleştirilen Suna’nın Kızları Fikir Arama Toplantısında uzmanlar tarafından gündeme getirildi.

34 29 Kasım 2021’de gerçekleştirilen Fikir Arama Toplantısında engeller listesine şunların eklenmesi önerildi: Eğitime dönüş/uyum programlarının olmaması, bazı durumlarda ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşük olması, üreme sağlığı ve cinsel sağlığa ilişkin bilgiye ve hizmetlere erişememe, kız çocuklara kendi bedenleri ve üreme tercihlerine dair söz hakkı tanınmaması, dijital ortamda ortaya çıkan yeni şiddet türleri, iklim değişikliğinin kızlar üzerindeki olumsuz etkileri. Bu engeller haritalama çalışmasındaki kodlamaya dahil edilmedi ancak nitel analizlerde dikkate alındı.

35 Yapısal şiddet sosyal düzen içindeki ırkçılık, cinsiyetçilik gibi insanların temel haklara erişimini engelleyen ve eşitsizlikleri pekiştiren şiddet biçimleri olarak tanımlanabilir.

36 Bu konu 29 Kasım 2021’de gerçekleştirilen Suna’nın Kızları Fikir Arama Toplantısında uzmanlar tarafından gündeme getirildi.

37 Bu konu 29 Kasım 2021’de gerçekleştirilen Suna’nın Kızları Fikir Arama Toplantısında uzmanlar tarafından gündeme getirildi.

müdahalelerin kodlandığı entelektüel yapabilirliklerine odaklandığı görülüyor. Kız çocukların fiziksel ve duygusal olarak iyi olmalarına yönelik projelerin kodlandığı fiziksel yapabilirlik ve onların eğitime ve istihdama katılmalarını sağlayacak maddi ve manevi destek mekanizmalarına sahip olmalarına odaklanan projelerin kodlandığı ekonomik yapabilirlik altındaki müdahale sayısı görece daha az gözüküyor.

Bunlara karşın, mevcut çalışmalara dair toplanabilen veri ışığında kız çocukların sosyal ve politik yapabilirliklerini artırmaya yönelik gerçekleştirilen proje sayısının oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. Sosyal yapabilirlik kız çocukların baskı altında kalmadan, güvenli ve mutlu bir çevrede yaşayabilme ve sosyal ağların içerisinde yer almalarına odaklanıyor. Politik yapabilirlik altında gruplayabileceğimiz, kız çocukların kendileriyle ve hayatla ilgili kararlara katılımını sağlamaya yönelik müdahale sayısının ise neredeyse yok denilecek kadar az olduğu söylenebilir.

Çalışma kapsamında, İnfografik 3-6'da görülebileceği gibi, haritalama çalışmasına dahil edilen müdahalelerin hangi engelleri ortadan kaldırmaya yönelik olduğu belirlendi. En az müdahalenin odaklandığından başlayarak işlevsellikler yoğunluklarına göre sıralandı.³⁸ Aynı zamanda "ekolojik sistemler" teorisinden faydalanılarak projelerin hangi hedef gruba (okul, öğretmen, aile, mahalle) odaklandığı incelendi.³⁹ Bakanlık seviyesinde ve Türkiye genelinde çalışan kurumlar tarafından gerçekleştirilen müdahaleleri içeren işlevsellikler ayrıca not edildi.

Fiziksel yapabilirlik (İnfografik 3) altında kaliteli barınma, hareketli olabilme ve sağlıklı beslenmenin önündeki engellere yönelik daha az müdahale bulunurken sağlık hizmetlerinden yararlanma, bedensel bütünlük ve duygusal olarak iyi olma hâline yönelik daha fazla müdahale olduğu görülüyor. Haritalama çalışmasına dahil edilen eğitim alanında çalışan kurumların kız çocukların evdeki yaşam koşullarını iyileştirmeye, tek başlarına hareket etmelerine ve kırsaldaki sağlık hizmetlerine erişimlerini sağlamaya yönelik müdahaleler geliştirmedeği görülüyor.

Ekonomik yapabilirlik (İnfografik 4) altında ise kız çocukların eğitime ve istihdama katılmalarını sağlayacak maddi ve manevi destek mekanizmalarına sahip olmalarına odaklanan müdahaleler kodlandı. Bu yapabilirlik temasında kız çocuk ve ailelerine yönelik burs yardımları ve okula devamı sağlayacak ekonomik desteklerin yoğunlukta olduğu görülüyor. Buna karşın bilgi toplanan projeler arasında kız çocukları üniversite bölüm ve meslek seçimi ve istihdama katılım konularında destekleyen sınırlı sayıda müdahale bulunuyor. Bunun nedenlerinden biri bu konulara odaklanan kurumların haritalama çalışması kapsamına dahil edilmemiş olması olabilir. Ancak bu vesileyle, uzun vadeli müdahalelerle nesiller arası eğitimi sağlamak için halihazırda eğitim üzerine çalışan kurumların bu konuları sahiplenmesinin öneminin altını çizmek gerekiyor.

Entelektüel yapabilirliğin hem ilgili göstergelerin hem de müdahalelerin en yoğun olduğu yapabilirlik kümesi olduğu söylenebilir (İnfografik 5). Bu yapabilirlik kümesi, akademik becerilerin yanı sıra entelektüel gelişimi destekleyici özgüven, öz yeterlilik ve öz farkındalığa sahip olma, kültür ve sanat faaliyetlerine erişebilme, eğlenmeye ve dinlenmeye vakit ayırabilme gibi işlevsellikleri de içeriyor. Haritalama çalışması kapsamında kız çocukların zaman kulla-

38 Belirli bir proje veya faaliyetle eşleştirilemeyen işlevsellik ve engeller gri renkte bırakıldı.

39 Haritalama çalışmasına dahil edilen tüm proje ve faaliyetler hedef grup kırılımlarıyla değerlendirilmedi. Birden fazla hedef grubuna odaklanan projelerde birden fazla hedef grup ikonu işaretlendi.

nımında özerkliğe sahip olmasını destekleyecek bir müdahale bulunamadı. Kız çocukların eğlenmelerini, dinlenmelerini ve kültür ve sanat faaliyetlerine katılabilmelerini hedefleyen sınırlı sayıda müdahale bulunuyor. Öğretim materyalleri ve sınıf içi uygulamaların cinsiyetçi olmasıyla öğretmen ve idarecilerin cinsiyetçi tutumlarını değiştirmeye yönelik yeterli olmasa da daha fazla müdahalenin mevcut olduğu söylenebilir.

Entelektüel yapabilirlik altında en yoğunlukla odaklanılan göstergenin ise eğitim sahibi olabilme, bilgiyi kullanabilme ve üretebilme olduğu görülüyor. Bu da şaşırtıcı olmayan bir şekilde eğitim alanında çalışan kurumların kız çocukların akademik gelişimlerine odaklandığını gösteriyor.

Çocukların hem gelişimini hem de eğitim sistemi içerisinde kalmalarını etkileyen okulöncesi eğitimin ücretsiz olmaması ve erken çocukluk eğitimindeki arz sorunuyla ilgili çok az sayıda müdahale bulunmasına rağmen genellikle daha ileri yaştaki kız çocuklara yönelik temel beceri eğitimi, STEM (Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik) eğitimi gibi alanlarda yoğunluk bulunuyor. Çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilen çocukların otomatik olarak açık liseye geçişini önlemek ve çocukların temel hakları arasında yer alan çift dilli ve ana dilde eğitim de sahadaki boşluk alanları olarak sıralanabilir.

Sosyal yapabilirlik ve politik yapabilirlik en fazla boşluk alanı bulunan ve müdahalelerin en seyrek olduğu yapabilirlik temalarıdır. Haritalama çalışması kapsamında kız çocukların üzerindeki ev içi iş ve bakım yükünü azaltmaya ve onların baskı altında kalmadan yaşayabilmelerine yönelik müdahaleler bulunmuyor. Bu yapabilirlik kümesi altında en fazla müdahale son yıllarda gittikçe daha çok üzerinde durulan ve fiziksel gelişim kadar sosyal ve entelektüel gelişimi de destekleyen spor alanında görülüyor.

Kız çocukların kendileriyle ilgili kararlara ve sosyal hayata katılımıyla ilgili göstergeler içeren politik yapabilirlik teması altında neredeyse yok denecek kadar az müdahale bulunuyor.

Kız çocukların önemli buldukları toplumsal konularda duyarlılıklarını dile getirmelerine ve bu konularla ilgili aksiyon alabilmelerine ve öz örgütlenmelerine destek olacak çalışmalar da haritalama çalışması kapsamında ortaya çıkmadı.⁴⁰ Haritalamaya dahil edilen eğitim alanında çalışan kurumların proje ve faaliyetleri yapabilirlik yaklaşımından incelendiğinde kız çocukların akademik gelişimlerinin önündeki engellerin kaldırmasının öncelikli müdahale alanı olduğu ortaya çıkıyor.

Projelerin odaklandıkları hedef gruplar incelendiğinde ise her yapabilirlik temasında okul ve öğretmenlere yönelik projelerin ağırlıkta olduğu, aile ve mahalleyi merkeze alan projelerin ise sınırlı olduğu görülüyor.

40 Bu konularda veri toplama fazı bittikten sonra az sayıda da yeni tasarlanan projelere rastlanmıştır.

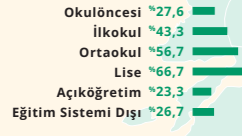
Değişik gereksinimlere sahip farklı koşullardaki kız çocukların başarıma özgürlüğüne sahip olmaları yalnızca akademik gelişimlerinin desteklenmesiyle değil başta hayata katılımlarının sağlanması olmak üzere sosyal, fiziksel ve ekonomik yapabilirliklerinin de desteklenmesiyle gerçekleşebilir. Bu yalnızca kız çocukların erişebilecekleri nitelikli hizmetlerin sağlanmasıyla değil aynı zamanda içinde buldukları ekosistemin güçlenmesiyle mümkün olabilir. Kız çocukların bu alanlardaki gereksinimleri kısmi olarak haritalamaya dahil edilmeyen kurumlar tarafından karşılanıyor olsa dahi kız çocukların bütüncül gelişimlerinin desteklenmesi için eğitim süreçleri ve sonuçlarıyla ilgili tanımların kız çocukların yukarıda bahsedilen tüm yapabilirliklerini destekleyecek şekilde genişletilmesi gerekiyor.

İNOGRAFIK 1: EĞİTİM ALANINDA ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM EKOSİSTEMİ AĞ VE YÖNTEM HARİTASI

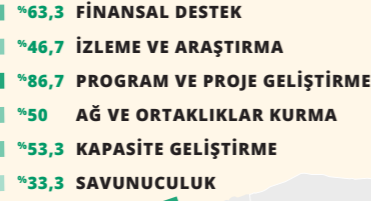
MARMARA BÖLGESİ

KIZ ÇOCUK ODAKLI ÇALIŞMALAR

%73,3

56 KURUM

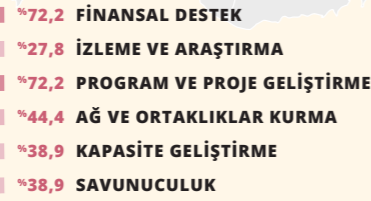
EGE BÖLGESİ

KIZ ÇOCUK ODAKLI ÇALIŞMALAR

%77,8

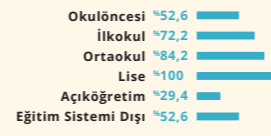
18 KURUM

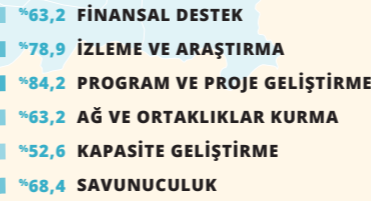
DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ

KIZ ÇOCUK ODAKLI ÇALIŞMALAR

%73,7

19 KURUM

◆ Karadeniz Bölgesi'nde çalışan 10 kurumdan 8'i program ve proje uyguluyor, 6'sı ağ geliştiriyor ve kapasite geliştiriyor, 5'i araştırma izleme yapıyor, 5'i finansal destek sağlıyor ve savunuculuk faaliyetleri yürütüyor.

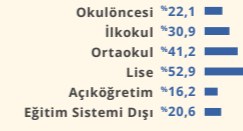
▼ İç Anadolu Bölgesi'nde çalışan 13 kurumdan 11'i program ve proje, 10'u kapasite geliştiriyor, 7'si finansal destek sağlıyor ve araştırma izleme yapıyor, 5'i savunuculuk faaliyetleri yürütüyor, 3'ü ağ geliştiriyor.

● Akdeniz Bölgesi'nde çalışan 9 kurumdan 8'i program ve proje geliştiriyor, 6'sı araştırma izleme yapıyor ve kapasite geliştiriyor, 5'i savunuculuk faaliyetleri yürütüyor ve ağ geliştiriyor, 3'ü finansal destek sağlıyor.

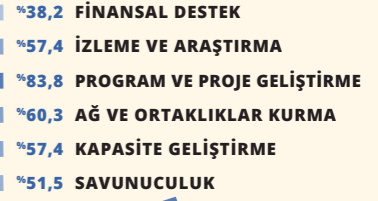
TÜRKİYE GENELİ ÇALIŞAN KURUMLAR

KIZ ÇOCUK ODAKLI ÇALIŞMALAR

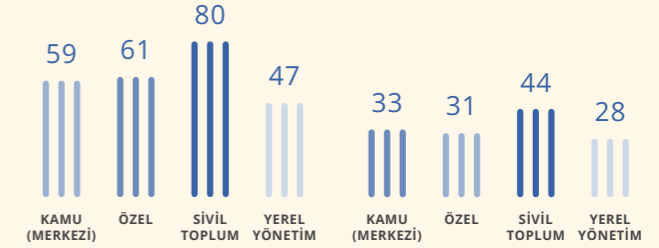
%61,8

70 KURUM

PAYDAŞLIK ANALİZİ

TÜRKİYE TÜM KURUMLAR İŞBİRLİĞİ SAYILARI

TÜRKİYE GENELİNDE ÇALIŞAN KURUMLARIN İŞBİRLİĞİ SAYILARI

MARMARA BÖLGESİ'NDE ÇALIŞAN KURUMLARIN İŞBİRLİĞİ SAYILARI

EGE BÖLGESİ'NDE ÇALIŞAN KURUMLARIN İŞBİRLİĞİ SAYILARI

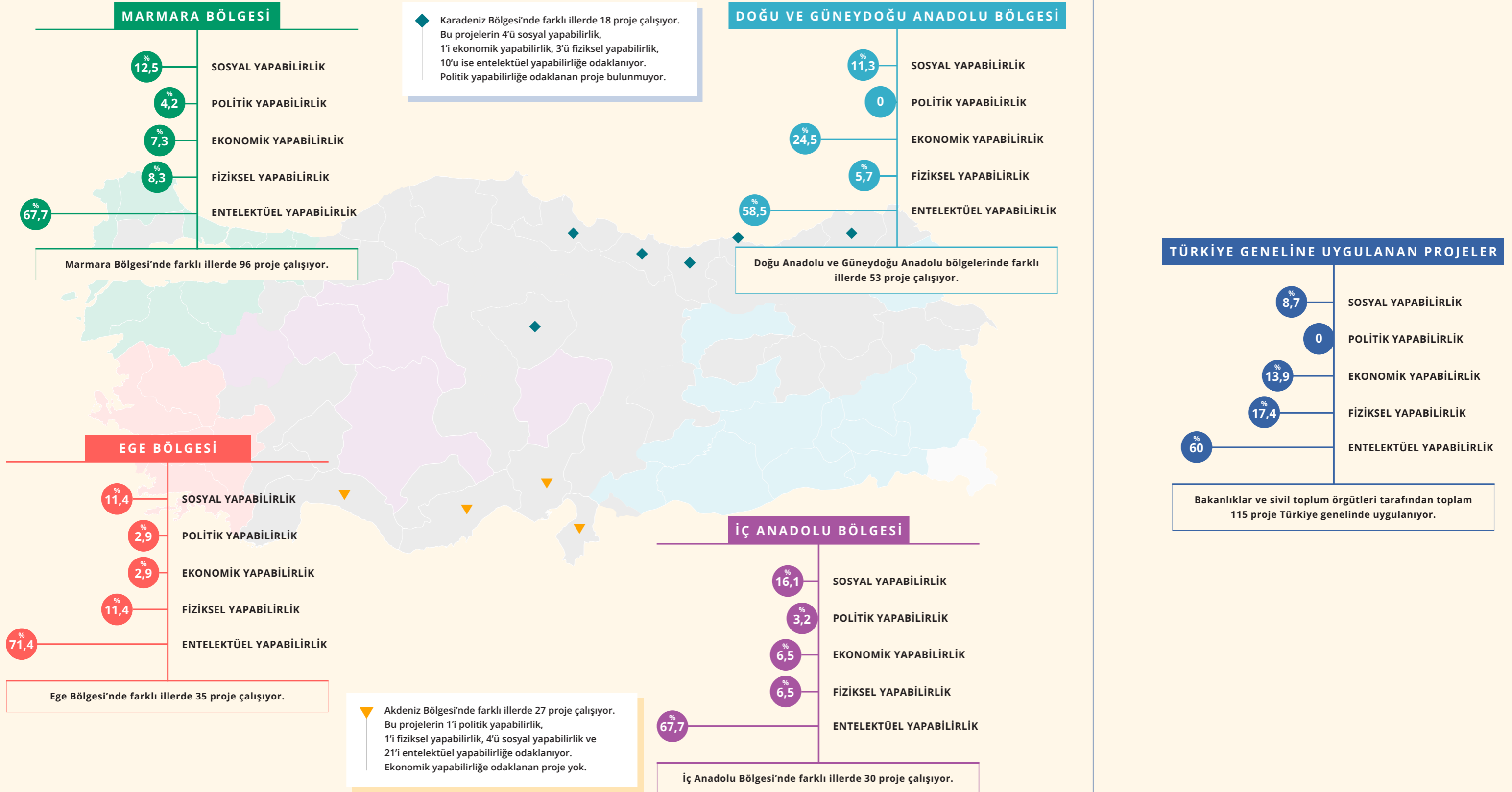
DOĞU ANADOLU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE ÇALIŞAN KURUMLARIN İŞBİRLİĞİ SAYILARI

TÜM TÜRKİYE VERİSİ

Araştırmaya dahil edilen 127 kurumdan %65'i kız çocuk odaklı çalışıyor.

Suna'nın Kızları projesi kapsamında gerçekleştirilen ankete katılan kurumların yanıtları ile sivil toplum örgütleri ve kamu kurumlarının açık verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

İFOGRAFİK 2: MÜDAHALELERİN TÖM YAPABİLİRLİKLERE GÖRE DAĞILIMI

INFOGRAFİK 3: FİZİKSEL YAPABİLİRLİK

İŞLEVSELLİKLER VE PROJE/FAALİYET SAYILARI

ENGELLER VE PROJE/FAALİYET SAYILARI

HEDEF GRUP GENEL TOPLAM

22 proje okula yönelik,
3 proje öğretmenlere yönelik,
3 proje aileye yönelik,
3 proje mahalleye yönelik çalışıyor.

20 proje Türkiye genelinde uygulanıyor.

Projelerden ayrı olarak 35 kurum kız çocuklara yönelik sosyal-duygusal eğitimler düzenliyor (duygusal olarak iyi olma hâline eklenmiş ancak engellerle eşleştirilmemiştir). 26 kurum kız çocuk ve/veya ailelerine cinsel sağlık, hijyen ve üreme sağlığı eğitimleri (ergenlik dönemindeki kız çocuklara yönelik destek mekanizmalarının yetersizliğiyle eşleştirilmiştir), 15 kurum okul temelli şiddeti azaltmaya yönelik (eğitim ortamlarının güvenli olmamasıyla eşleştirilmiştir), 21 kurum ise çocuk ve ergen istismarını önleyici faaliyetler (şiddet bulunan ortamlarda büyüme/tanıklık etmeyle eşleştirilmiştir) yürütüyor.

KALİTELİ BARINMA

2

YETİŞKİN NEZARETİNDE OLMADAN, GÜVENSİZ ORTAMLARDA YAŞAMA

2

SAĞLIKLI VE GÜVENLİ KONUTTA YAŞANMAMASI

HAREKETLİ OLABİLME, BİR YERDEN BİR YERE GİDEBİLME

5

ENGELLİ ÇOCUKLARA YÖNELİK ALTYAPI EKSİKLİKLERİ

5

KIZ ÇOCUKLARIN TEK BAŞLARINA HAREKET ETMELERİNİN ÖNÜNDEKİ FİZİKSEL VE SOSYAL ENGELLER

SAĞLIKLI BESLENME

9

YOKSULLUK NEDENİYLE EVDE YETERSİZ BESLENME

4

OKULLARDAKİ BESLENME PROGRAMLARININ YETERSİZLİĞİ

5

SAĞLIK HİZMETLERİNDEN YARARLANMA

32

ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ KIZ ÇOCUKLARA YÖNELİK DESTEK MEKANİZMALARININ YETERSİZLİĞİ

2

SAĞLIK HİZMETLERİNE (ÖZELLİKLE KIRSALDA) ERİŞEMEME

6

OKULLARDA HİJYEN KOŞULLARININ (TEMİZ TUVALET, SUYA ERİŞİM VB.) SAĞLANAMAMASI

6

BEDENSEL BÜTÜNLÜK VE GÜVENDE OLMA

51

AİLE İÇİ FİZİKSEL VE/VEYA CİNSEL İSTİSMARA MARUZ KALMA

1

ŞİDDET BULUNAN ORTAMLARDA BÜYÜME/TANIKLIK ETME

2

ÇOCUK YAŞTA ERKEN VE ZORLA EVLİLİĞE MARUZ KALMA

6

EĞİTİM ORTAMLARININ (YURTLAR, OKULLAR VE TAŞIMA SİSTEMİ) GÜVENLİ OLMAMASI

2

DUYGUSAL OLARAK İYİ OLMA

64

OKULDA VE/VEYA MAHALLEDE AKRAN ZORBALIĞINA MARUZ KALMA

2

DİJİTAL ORTAMLARDA SİBER ZORBALIĞA MARUZ KALMA

5

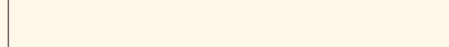
AİLE VEYA ÇEVRENİN SÖZLÜ İSTİSMARINA MARUZ KALMA

4

HEDEF GRUP

OKUL | ÖĞRETMEN | AİLE | MAHALLE

TÜM PROJE VE FAALİYETLER HEDEF GRUP KIRILIMLARIYLA DEĞERLENDİRİLMEMİŞTİR. BİRDEN FAZLA HEDEF GRUBUNA ODAKLANAN PROJELERDE BİRDEN FAZLA HEDEF GRUP İKONU İŞARETLENMİŞTİR.

TÜRKİYE GENELİ ÇALIŞAN KURUMLAR

BAKANLIKLAR DAHİL

İNOGRAFIK 4: EKONOMİK YAPABİLİRLİK

İŞLESELLİKLER VE PROJE/FAALİYET SAYILARI

ENGELLER VE PROJE/FAALİYET SAYILARI

HEDEF GRUP GENEL TOPLAM

GENÇ KIZLARIN EĞİTİMLERİNİ TAMAMLADIKTAN SONRA İSTİHDAMA KATILMASI

1

GENÇ KADINLARA YÖNELİK İSTİHDAM OLANAKLARININ SINIRLI OLMASI VEYA YETERSİZ KOŞULLARLA SAĞLANMASI

1

0 0 0 0

KADINLARIN EVLENDİKTEN VE ÇOCUK DOĞURDUKTAN SONRA İSTİHDAMA DEVAM ETMESİ

1

ERKEN ÇOCUKLUK BAKIM HİZMETLERİNDE ARZ SORUNU

ANNELİĞE YÜKLENEN TOPLUMSAL ROLLER

1

KADINLARA YÖNELİK İSTİHDAM OLASILIKLARININ ÇOCUKLARI EVDE BIRAKMAYA DEĞMEMESİ

0 0 0 0

ÜNİVERSİTEYE GİRİŞ VE MESLEK SEÇİMİ KONULARINDA BİLGİ SAHİBİ OLARAK, BİLİNÇLİ VE ÖZGÜR İRADESİYLE KARAR VERME

2

ÜNİVERSİTEYE GİRİŞ VE MESLEK SEÇİMİ KONULARINDA YETERİNCE DESTEK ALAMAMA, YANLIŞ MESLEK VE BÖLÜM SEÇİMLERİ

2

0 0 0 0

KENDİ YAŞINA VE BECERİNE UYGUN İŞLERDE KENDİ RIZASIYLA ÇALIŞMA

7

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ ÇALIŞMA KOŞULLARI

1

KAYIT DIŞI ÇALIŞMA KOŞULLARI (15 YAŞ ALTI DAHİL)

6

5 0 0 0

MESLEKİ EĞİTİME ERİŞEBİLME

18

KIZ ÇOCUKLARIN GELENEKSEL OLARAK CİNSİYETLERİNE 'UYGUN GÖRÜLEN' MESLEKİ EĞİTİMLERE YÖNLENDİRİLMESİ

18

2 0 0 0

KIZ ÇOCUKLARIN EĞİTİMLERİNE SÜREKLİ OLARAK DEVAM EDEBİLMESİ

38

OKUL ÜCRETLERİ, FORMA, SERVİS GİBİ GİDERLERİ AİLELERİN KARŞILAYABİLECEK DURUMDA OLMAMASI

38

7 0 1 0

KAZANDIĞI PARAYI VEYA BURSUNU ÖZGÜR İRADESİYLE HARCAYABİLME

43

KIZ ÇOCUKLARIN YAPILAN YARDIMLARIN VEYA DESTEKLERİN KULLANILMASI ÜZERİNDE BİR SÖZ SAHİBİ OLMAMASI

43

1 0 0 0

15 proje okula yönelik,
1 proje ailelere yönelik,
Aileye ve öğretmene yönelik çalışan proje yok.

16 proje Türkiye genelinde uygulanıyor.

Projelerden ayrı olarak 42 kurum kız çocuklara burs olanağı sağlıyor,
31 kurum kız çocuklara ve ailelerine nakdi ve aynı yardım sağlıyor,
14 kurum kız çocuklara mesleki ve teknik eğitim veriyor.

HEDEF GRUP
OKUL | ÖĞRETMEN | AİLE | MAHALLE

0 0 0 0

TÜM PROJE VE FAALİYETLER HEDEF GRUP KIRILIMLARIYLA DEĞERLENDİRİLMEMİŞTİR. BİRDEN FAZLA HEDEF GRUBUNA ODAKLANAN PROJELERDE BİRDEN FAZLA HEDEF GRUP İKONU İŞARETLENMİŞTİR.

TÜRKİYE GENELİ ÇALIŞAN KURUMLAR

BAKANLIKLAR DAHİL

İNOGRAFIK 6: SOSYAL VE POLİTİK YAPABİLİRLİK

İŞLEVSELLİKLER VE PROJE/FAALİYET SAYILARI

ENGELLER VE PROJE/FAALİYET SAYILARI

SOSYAL YAPABİLİRLİK

BAKIM ALABİLME VE GEREKTİĞİNDE
SOSYAL HİZMETLERDEN FAYDALANABİLME

KIZ ÇOCUKLARIN ÜZERİNDEKİ
EV İÇİ İŞ VE BAKIM YÜKÜ

ÇOCUK KORUMA HİZMETLERİNE ERİŞEMEME
VE/VEYA HİZMETLERİN YETERSİZLİĞİ

0 0 0 0

BASKI ALTINDA KALMADAN YAŞAYABİLME

AÇIK VE ÖRTÜLÜ CİNSİYETÇİLİK

0 0 0 0

GÜVENLİKLİ VE MUTLULUK VERİCİ
BİR ÇEVREDE YAŞAMA

24

KIZ ÇOCUKLARIN KENDİLERİNE AİT
ÖZEL BİR ALANLARININ OLMAMASI

6

AKRANLARIYLA İLE SOSYALLEŞEBİLECEK
GÜVENLİ ORTAM EKSİKLİĞİ

18

6 0 0 0

SOSYAL AĞLARIN İÇİNDE YER ALABİLME,
TOPLUMSAL DESTEK VERME VE ALMA

39

ÇOCUKLARA YÖNELİK
KULÜP EKSİKLİĞİ

12

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARIN
GEREKSİNİMLERİYLE İLGİLİ
BİLİNÇ EKSİKLİĞİ

2

SPOR FAALİYETLERİNE
ERİŞEMEME

25

17 1 2 4

POLİTİK YAPABİLİRLİK

TOPLUMSAL DUYARLILIKLARI DİLE GETİREBİLME VE
BU KONULARDA TOPLUMSAL FAYDA SAĞLAYABİLECEK
FAALİYETLER DÜZENLEYEBİLME

KIZ ÇOCUKLARIN FİKİRLERİNİ ÖZGÜRCE
DİLE GETİREBİLECEKLERİ FİZİKSEL YA
DA DİJİTAL ORTAMLARIN OLMAMASI

KIZ ÇOCUKLARIN ÖZGÜVEN EKSİKLİĞİNDEN
DOLAYI FİKİRLERİNİ SÖYLEYEMEMELERİ VE/
VEYA SÖYLEMEK İSTEMEMELERİ

0 0 0 0

KIZ ÇOCUKLARIN VE GENÇ KADINLARIN ÖZ
ÖRGÜTLENME İÇİN FIRSATLARA SAHİP OLMASI

KIZ ÇOCUKLARA VE GENÇ KADINLARA ÖZ
ÖRGÜTLENME İÇİN ALAN AÇILMAMASI

ÖZ ÖRGÜTLENME KONUSUNDA
DENEYİM VE İYİ ÖRNEKLER EKSİKLİĞİ

0 0 0 0

KENDİ HAYATLARINI İLGİLENDİREN
KARARLARA KATILMA

3

KIZ ÇOCUKLARA KENDİLERİYLE İLGİLİ
KARARLARA SÖZ HAKKI VERİLMEMESİ

3

3 0 1 1

SOSYAL YAPABİLİRLİK HEDEF GRUP GENEL TOPLAM

23 proje okula yönelik,
1 proje öğretmenlere yönelik,
2 proje aileye yönelik,
2 proje mahalleye yönelik çalışıyor.

10 proje Türkiye genelinde uygulanıyor.

Projelerden ayrı olarak 16 kurum çocuklara
yönelik spor faaliyetleri düzenliyor, 12 kurum
çocuklara yönelik kulüp ve/veya alanlar açıyor.

HEDEF GRUP
OKUL | ÖĞRETMEN | AİLE | MAHALLE

TÜM PROJE VE FAALİYETLER
HEDEF GRUP KIRILIMLARIYLA
DEĞERLENDİRİLMEMİŞTİR.
BİRDEN FAZLA HEDEF GRUBUNA
ODAKLANAN PROJELERDE
BİRDEN FAZLA HEDEF GRUP
İKONU İŞARETLENMİŞTİR.

TÜRKİYE GENELİ
ÇALIŞAN KURUMLAR

BAKANLIKLAR
DAHİL

IV. ALANDAKİ MEVCUT DURUMA DAİR BULGULAR

Masabaşı araştırması, anket, paydaşlarla yapılan görüşmeler, danışma ve deneyim paylaşım toplantıları ve gerçekleştirilen odak grup çalışmalarından çıkan kız çocukların gereksinimlerine yönelik bulgular, aşağıda iki ayrı alt başlık altında özetlendi: Araştırmanın öznesi kız çocukların eğitime erişimi ve gereksinimleriyle ilgili öne çıkan bulgular ve kız çocukları destekleyici bir ekosistemi oluşturan paydaşlarla ilgili öne çıkan bulgular.

Kız Çocukların Eğitime Erişimiyle İlgili Bulgular

Türkiye geneli ilköğretim ve ortaöğretim seviyeleri okullulaşma oranları kız ile oğlan çocuklar için neredeyse aynı olsa bile⁴¹ ortaöğretim seviyesinde, bölgelere ve illere göre farklılaşmalar sürüyor. Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kız çocukların net okullulaşma oranı 2020-21 eğitim-öğretim yılında sırasıyla %78 ve %74 iken oğlan çocukların net okullulaşma oranı sırasıyla %79 ve %77'dir.⁴² İllere göre bakıldığında bu aralık daha da açılabilir. Örneğin, bu oranlar Muş'ta kız çocuklar için %59, oğlan çocuklar için %65; Şanlıurfa'da kız çocuklar için %62, oğlan çocuklar için %72; Bitlis'te kız çocuklar için %65, oğlan çocuklar için %76'dır.⁴³

Özel önlemlerle desteklenmesi gereken çocuklar arasındaki kız çocukların okullulaşma oranları daha da düşük. 2021-22 eğitim-öğretim yılında örgün eğitim hizmetlerine erişen özel eğitim öğrencilerinin yalnızca %37'si kızdır.⁴⁴ Haziran 2021 verilerine göre okula giden Suriyeli öğrencilerin %49'u kız, %51'i oğlandır.⁴⁵ Roman, Dom, Lom, Abdallar gibi peripatetik topluluklar arasındaki okullulaşma oranlarıyla ilgili istatistiksel bilgi olmamakla birlikte oranların çok düşük olduğu biliniyor.⁴⁶ Sahada çalışan STÖ'ler artan ve derinleşen yoksulluğa bağlı olarak çocukların karşı karşıya oldukları en büyük risk faktörleri arasında bulunan mevsimlik tarım işçiliği, ÇEZE, ev içi emek ve bakım yükü (kız çocuklar ağırlıkta) ve çocuk işçiliğinin (oğlan çocuklar ağırlıkta) geçmişte ve şu an yeterince temsil edilmeyen gruplar arasında arttığını gözlemlediklerini belirtiyor. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre⁴⁷ 2020 yılında resmi olarak evlenen oğlan çocuk (16-17 yaş) sayısı 726 iken bu sayı aynı yaş grubu kız çocuklar 13.014'dir. Başka bir deyişle 16-17 yaş grubunda evlenen kız çocuk sayısı oğlan çocuk sayısının 18 katıdır. Gene TÜİK verilerine göre 2020 yılında resmi evlilikler içindeki 16-17 yaşındaki kız

41 2020-21 eğitim-öğretim yılı net okullulaşma oranları ilköğretim seviyesinde kız çocuklar için %93,1, oğlan çocuklar için %93,3; ortaokul seviyesinde kız çocuklar için %88,7, oğlan çocuklar için %89; lise seviyesinde kız çocuklar için %87,8, oğlan çocuklar için %88'dir. MEB, 2021a.

42 MEB, 2021a.

43 MEB, 2021a.

44 Feriver ve Arık, 2021, s., 40. 2020-21 yılında tüm kademelerde örgün özel eğitim hizmetlerinin yararlanan kız sayısı 156.025 iken oğlan çocukları için bu sayı 269.507'dir.

45 A.g.e., s., 43.

46 Gündoğdu vd., 2020.

47 TÜİK, 20 Nisan 2021.

çocukların oranı %2,7'dir.⁴⁸ Zorunlu eğitim süresinin uzamasıyla birlikte bu oran yıllar içerisinde azaldı⁴⁹ ancak illere göre artış gösterebiliyor. Örneğin kız çocukların okullaşma oranının en düşük olduğu (%59) illerden biri olan Muş'ta, bu oran %11'dir.⁵⁰ Dolayısıyla özellikle Doğu, Güney Doğu ve İç Anadolu'nun bazı illerinde ÇEZE'nin kız çocukların eğitime katılımının önündeki ilk engellerden biri olduğu çıkarımı yapılabilir.

Kız çocukların okula düzenli olarak gitmelerinin önündeki en büyük engellerden biri de ev içi emek ve bakım yükü olarak öne çıkıyor. TÜİK verilerine göre⁵¹ 2019 yılında 5-17 yaş arasındaki kız çocukların %51'i, oğlan çocukların ise %40'ı çeşitli ev işlerinde ailelerine yardımcı oluyor. Aynı veri setine göre oğlan çocukların %16'sı, kız çocukların %28'i ev işlerine haftada 8 saatten fazla zaman ayırıyor. Kız çocuklarla yapılan odak grup çalışmalarında da kız çocukların ev işleri ve kardeşlerinin bakımına ciddi bir zaman ayırdıkları ortaya çıkıyor. Kız çocuklar ev işi yapmanın yanı sıra kardeşlerinin ödevlerine de yardım ediyorlar.

"Annem bir yere gittiği zaman bulaşık yıkarım, kardeşlerime yemek yaparım, sofrayı toparlarım, yeri süpürürüm."

4. sınıf öğrencisi, İstanbul

"Evde olsaydım kardeşime bakardım, burada olduğum için bakmıyorum."

11. sınıf kız öğrenci yurdunda yatılı kalan öğrenci, Yozgat

Görüşme yapılan uzmanlar ve saha çalışanları, Covid-19 sürecinde kız çocuklara yüklenen ev içi emek ve bakım yükünün çoğaldığına dair izlenimlerini sıkça paylaştılar. Bunun nedenlerinden biri bakımverenlerin okulların kapalı olmasından dolayı halihazırda evde olan kız çocukların emeğinden yararlanma eğilimi olabilir. Ek olarak, maddi koşullardan dolayı annelerin de işgücüne katılımını gerektiren durumların ortaya çıkması, kız çocukların üzerindeki yükü artırmış olabilir.

"Mahalle okulundayım. Çok fazla fiili dağılan aileler var. Bu sebepten dolayı birçok kız çocuk kardeşlerinin bakımını üstleniyor. Çok kardeşlilik durumu zaten kız çocuğu için bakacak bir kişi demek."

Ortaokul öğretmeni, Zonguldak

Uzmanlar, genellikle oğlan çocukların nitelikli eğitime erişiminin önündeki engellerden biri olarak öne çıkan çocuk işçiliğinin, ailelerin karşı karşıya kaldıkları geçim sıkıntısından dolayı, kız çocukları da gittikçe daha çok etkilemeye başladığını belirtiyor.

48 A.g.e.

49 Bu oran 2002 yılında %7,3'tü. A.g.e.

50 TÜİK, 6 Temmuz 2020.

51 TÜİK, 31 Mart 2020.

Özellikle ekonomik olarak en kırılgan şartlardaki aileler için var olan mali destek programlarının genişletilmesinin gerekli olduğu uzmanlarla görüşmelerde sıklıkla ifade edildi. MEB İstatistiklerine göre 2020-21 eğitim-öğretim yılında ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde toplam 306.482 öğrenci aylık 357,79 TL burs aldı, 298.126 öğrenci de parasız yatılı öğrenci pansiyon hizmetlerinden yararlandı.⁵² PIKTES (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi)⁵³ kapsamında benzer yardımlar, ulaşım hizmetleri de dahil olmak üzere, mülteci çocuklar için de sağlanıyor.⁵⁴ Türkiye’de 2003 yılından beri ASHB tarafından ve MEB işbirliğiyle çocukların okullu olması ve okula düzenli devam etmelerini sağlamak amacıyla uygulanan Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY), 2017 yılında Suriyeli ve diğer mülteci aileleri de dahil edecek şekilde genişletildi.⁵⁵ Dünyada da örnekleri olan bu tip uygulamaların en etkili şekilde nasıl uygulanabileceğine dair tartışmalar devam ediyor.⁵⁶

Araştırma kapsamına dahil edilen kurumların kız çocuklara yönelik faaliyetleri incelendiğinde de kız çocuklara ve ailelerine yönelik ekonomik destek en yoğun faaliyet alanı olarak öne çıkıyor (EK-Grafik 2).⁵⁷ Ancak, Türkiye’de uygulanacak ek destek uygulamaların en etkin şekilde nasıl kurgulanabileceğine dair ön çalışmalar yapmak gerekiyor. Ekonomik desteklerin yanı sıra okulda besleme uygulamaları, çocuklara forma, kırtasiye ve eğitim materyalleri yardımı, ve kız çocuklar için ped yardımı çocukların okulla ilişkilerinin kopmamasına yönelik alınabilecek önlemler olarak öne çıkıyor.

Taşınmalı eğitim, yatılı bölge okulları, öğrenci yurtları ve pansiyonlara karşı aileler ve kız çocuklar arasında güvensizlik hakim. MEB istatistiklerine göre 2020-21 yılında toplam 722.119 öğrenci taşınmalı eğitim hizmetlerinden yararlandı.⁵⁸ Araştırma kapsamında gördüğümüz ailelerle çalışan uzmanlar ve kırsal bölgelerde görev yapan öğretmenler, ailelerin taşınmalı eğitim sistemine güvenmedikleri için çocuklarını okula yollamayı tercih etmediklerini sıklıkla belirttiler. Öğretmenlerin aktarımına göre bu okul terkine sebep olabildiği gibi uzak mesafedeki okullarda kayıtlı öğrenci sayısının az olmasına ve bu okulların kapanmasına da neden olabiliyor.⁵⁹

2020-21 yılında resmi pansiyonlu okuldaki yatılı kız öğrenci sayısı 169.579, oğlan öğrenci sayısı 159.640’dır.⁶⁰ Aynı eğitim yılında özel öğrenci yurtlarında ortaokul seviyesinde 3.548 kız, 15.404 oğlan öğrenci; ortaöğretim seviyesinde 5.041 kız, 14.482 oğlan öğrenci bulunuyor.⁶¹ Ailelerin yanı sıra kız çocuklar da yatılı kalma konusunda kendilerini güvende ve rahat hissetmedikleri için eğitimlerini sürdürmemeyi tercih edebiliyorlar.

52 MEB, 2021a.

53 Detaylı bilgi için, bkz: [https:// piktes.gov.tr/Home/ProjeninCiktisiENG](https://piktes.gov.tr/Home/ProjeninCiktisiENG).

54 Kesbiç, 2021.

55 UNICEF, 2021b.

56 Sperling, Winthrop, Kwauk ile, 2016, ss. 105-130.

57 Bu grafiğe 121 kurum dahil edilmiştir.

58 MEB, 2021a.

59 Öğretmenlerle odak grup çalışması, 18 Ekim 2021.

60 MEB, 2021a.

61 A.g.e.

“... yani mesela, ilk geldiğim zaman erkeklerle kalıyoruz. Ben çok şaşırılmışım. Böyle koskoca koskoca erkekler var. Zeynep’e dedim ben buradan korkuyorum dedim. Çok büyük bunlar. İşte zaman geçtikçe alıştım yani ve mesela hiç sevmiyorum.”

12. Sınıf Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi yatılı pansiyon öğrencisi, Muş

Araştırma kapsamında görüşülen kurumlardan ayrı olarak, öğrencilere yurt imkânı sağlayan ancak bunu çocukların güvenliğini sağlamadan veya yasa dışı biçimde yapan kurumların var olduğu geçmiş yıllarda medyaya yansımıştı.⁶²

Kız Çocukların Farklı Gelişimsel Dönemlerindeki Gereksinimlerine Dair Bulgular

Eğitime erişimle ilgili bulguların yanı sıra, erken çocukluk, erken, orta ve ileri ergenlik dönemlerindeki gereksinimleriyle ilgili öne çıkan bulgular şunlardır:

Erken çocukluk eğitimi çocukların okulda kalma sürelerini artırmanın yanı sıra gelişimlerini bütüncül olarak destekliyor.⁶³ Ancak 0-6 yaşa yayılan erken çocukluk bakım ve eğitimindeki arz sorunu⁶⁴ ailelerin ve çocukların bu hizmetlerden yararlanmasının önünde büyük bir engel oluşturuyor.⁶⁵ Araştırma kapsamına dahil edilen kurumların odaklandıkları eğitim düzeyleri incelendiğinde, kurumların açık öğretim ve eğitim sistemi dışındaki kızlarla birlikte en az odağa alından kademenin okulöncesi olduğu görülüyor (EK-Grafik 3).⁶⁶ Ancak çocukların bütüncül gelişimlerini destekleyici uyarıcılara erişebilmeleri için ücretsiz, nitelikli ve mümkün olduğunca erken yaşta başlayacak şekilde eğitime erişimleri gerekiyor.⁶⁷ Erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetleri, ihmal ve istismar riskiyle karşı karşıya kalan çocukların zamanında tespitini sağlamak ve kız çocuklara yüklenen ev içi iş ve bakım yükünün azalmasına katkıda bulunmak için de önem taşıyor.

Özellikle ergenlik dönemindeki kız çocuklarda öz yeterlilik, öz farkındalık ve özgüven desteklenmesi gereken hususlar olarak öne çıkıyor. Psikoloji alanında gerçekleştirilen araştırmalar, ön ergenlik döneminde ortaya çıkabilen olumsuz duygusal ruh halinin ve antisosyal davranışların çeşitli müdahaleler yoluyla olumlu sosyal ve bireysel gelişime dönüşebileceğini gösteriyor.⁶⁸ Çocuklarla birebir çalışan uzmanlar bu konularla ilgili kırılım noktasını erken ergenlik dönemine bağlıyorlar. Örneğin öğretmenlerle gerçekleştirilen odak grupta, Aydın’da bir ilkokulda görev yapan öğretmen 1. sınıftan 4. sınıf arasında geçen sürede toplumsal cinsiyet rollerinin güçlendiğini ve kız çocukların özgüveninin azaldığını gözlemlediğini belirtti.⁶⁹

62 T24, 29 Kasım 2018; Girit, 18 Nisan 2016.

63 Berkman, Aksu ve Erguvanlı-Taylan, 2004.

64 Madra, 2017.

65 2020-21 yılında 5 yaş okullulaşma oranı kız çocuklar için % 68,7, oğlan çocuklar için %70,4’dür. MEB, 2021a.

66 Bu grafiğe 121 kurum dahil edilmiştir.

67 Development Analytics, 2017.

68 Kağıtçıbaşı, Baydar ve Cemalcılar, 2018.

69 Öğretmenlerle odak grup görüşmesi, 19 Ekim 2021.

Bunun daha ileriki yaşlardaki yansımaları, eğitimin çıktıklarına ilişkin Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) ve Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (TIMSS) gibi değerlendirme sonuçlarında da ortaya çıkıyor. Her iki değerlendirmenin de sonuçları, Türkiye’de kız çocukların “sahip oldukları özgüven, okula aidiyet hissi, motivasyon, öğrenmeyi sevmek gibi avantajlı özellikleri başarıya dönüştürmekte oğlanların büyük oranda gerisinde kaldıklarını gösteriyor.”⁷⁰

“Gittiğimizde bize yalnızca ders çalışma programı verecek değil de bizi anlayacak, özgüvenimizi artıracak kişiler olması gerektiğini düşünüyorum. ... Ben yaklaşık iki üç ay öncesine kadar İstanbul’da bir etkinliğe katıldım. Buraya giderken aslında şeydim böyle hani emin değildim kendimden. Yapabilecek miyim? Ya da işte burada bir başarı sağlayabilecek miyim şeklinde. Ama öğretmenlerim olsun diğer olsun, desteği sayesinde orada çok güzel bir şekilde kendimi anlatma projemi sunma imkânım oldu. Çok güzel bir başarıyla da geri döndük şehrimize. Ama hani bunu destekleyecek bir rehberlik öğretmenim vardı. Belki öbür okullarda böyle bir imkâna sahip öğrenciler yok.”

Özel Fen Lisesi öğrencisi, 11. Sınıf, Kütahya

Kız çocukların özgüven, öz yeterlilik ve öz farkındalığa sahip olmalarına yönelik rol modeller ve mentörler aracılığıyla etkileşim yaratmak çoğunlukla başvurulan müdahaleler olsa da olumlu ergen gelişimini destekleyecek müdahaleler çok fazla bulunmuyor (İnfografik 5). Kız çocukların kendilerinden uzak, erişilemez kişiler yerine kendilerini yakın hissedecekleri rol modelleri olması önemli. Akran eğitimi ile rol modellerin bir arada düşünülmesi özellikle orta ve ileri ergenlik yıllarındaki kız çocukların hem özgüvenlerin desteklenmesi hem de birbirlerini destekleyecek topluluk oluşturmaları için faydalı olabilir.

Ek olarak, yukarıdaki alıntıda da bahsedildiği gibi, kız çocukların bu konularda desteklenmeleri için okullardaki rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri geliştirilerek önemli bir kaynak haline getirilebilir.

Ergenlik döneminde kız çocukların kendilerine ait alanlarının olmaması ve özgürce hareket etme alanlarının sınırlı olması değişik yaş gruplarında ortaya çıkıyor. TÜİK 2016 yılı verilerine göre ayrı odası olan çocukların olduğu hanehalkı oranı %53,3’dür.⁷¹ Araştırma kapsamında yapılan masabaşı taramasında bu konuya ilişkin daha yakın tarihli bir veri bulunamadı. Ancak odak grup çalışmalarında, özellikle yoksul ailelerden gelen kız çocuklar, evlerinde kendilerine ait özel alanlarının olmadığını belirterek “evimizde çok çalışmaya yer olmuyor”, “kardeşlerim olduğu için özel eşyalarım yok” gibi ifadelerle bu gereksinimlerini dile getirdiler. Odak grup çalışmalarına katılan küçük yaşta kızlar genellikle kendilerine ait eşyalar istediklerini söylerken daha büyük yaşta kızlar kendilerine ait özel alan gereksinimlerini belirtti.

Görüştüğümüz kız çocuklar arasında ilkokul ve ortaokula devam edenler, ailelerinin tek başlarına dışarı çıkmalarına pek izin vermediklerini belirterek bunu ailelerinin mahalledeki ortamı güvenli bulmamasına bağladılar.

70 Polat ve Madra, 2018, s. 28.

71 İstanbul İstatistik Ofisi, 23 Nisan 2020. TÜİK 2016 yılı verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

“Genellikle anneler (erkeklerin) dışarı çıkmalarına izin veriyor. Yani erkek olsaydım hep dışarı çıkardım.”

Ortaokul öğrencisi, 6. Sınıf, İstanbul

Odak gruba katılan daha büyük yaştaki bir kız çocuk ise kendisini sokakta çoğu zaman güvende hissetmediğini; tekvando, dövüş sanatları gibi kursların kız çocuklar için “en gerekli şey” olduğunu söyledi:

“Güvenliğimiz yok bizim. Ortalığın durumu ortada. Kaç çocuk, kaç kadın. Cinayetler... Adalet diye bir şey yok. Kendimizi koruyacağımız, güveneceğimiz bir şey yok.”

10. sınıf kız öğrenci yurdunda yatılı kalan öğrenci, Yozgat

Ergenlik döneminde kız çocukların akranlarla sosyalleşme ve sosyal-duygusal öğrenme alanları çok kısıtlı. Sosyal ve duygusal öğrenme hâlâ eğitimin merkezinde yer almıyor.⁷² OECD'nin (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) sosyal ve duygusal beceriler araştırması dahilinde MEB tarafından yürütülen, 10 ve 15 yaş düzeylerindeki öğrencilerin sosyal ve duygusal becerilerinin ölçülmesinin hedeflendiği araştırmada, kız öğrencilerin “görev performansı, iş birliği ve açık fikirlilik becerilerinde daha yüksek ortalama puanlara sahip olduğu, erkek öğrencilerin ise duygu düzenleme ve başkalarıyla etkileşimde olma becerilerindeki ortalama puanlarının daha yüksek olduğu” ortaya çıkıyor.⁷³ Kız çocukların duygu düzenleme ve başkalarıyla etkileşim alanlarında oğlan çocukların gerisinde olmasının nedenleri hareket edebilme özgürlüklerinin ve dolayısıyla sosyalleşme alanlarının kısıtlı olması olabilir. Bu araştırmaya dahil edilen projeler incelediği zaman, kültür-sanat ve sosyalleşmeye dair projelerin alanda en kısıtlı şekilde odaklanılan faaliyet alanlarını oluşturduğu görülüyor (EK-Grafik 5).⁷⁴

Sosyal ve duygusal gelişimi desteklemek için öncelikli olarak kız çocukların kendilerini güvende hissedecekleri bir mekanda bir araya gelmesi ve sosyalleşebilecekleri faaliyetlerde bulunmaları öncelikli bir gereksinim olarak öne çıkıyor. Ancak bu tip mekânları en dezavantajlı durumdaki grupların da yararlanmasını sağlayacak şekilde, hem nüfusa kayıtlı olmayan ve bu yüzden hiçbir hizmetten yararlanamayan grupları hem de çeşitli nedenlerde okula kayıtlı olmayan çocukları da içerecek şekilde oluşturmak gerekiyor.

Açık öğretimde okuyan kız çocukların eğitim deneyimleriyle ilgili çok sınırlı bilgi bulunuyor. 2020-2021 eğitim-öğretim yılında 14-17 yaş çocukların %3'ü açıköğretim liselerine kayıtlıydı.⁷⁵ Bu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları bu eğitim yılı için bulunmuyor. Araştırma kapsamına dahil edilen müdahalelerin de daha az odaklandığı açıköğretimdeki kız çocukların (EK-Grafik 3)⁷⁶ gereksinimlerin belirlenmesi ve desteklenmesi gerekiyor. Açıköğretime kayıtlı kız çocukları ÇEZE, ev içi emek ve bakım yükü ve yaşlarına uygun olmayan işlerde çalışma riskiyle karşı karşıya olduğu düşünülüyor. Bu kızların eğitimlerine gerçekten devam edip etmedikleri bilinmediği gibi eğitim deneyimleriyle ilgili yeterince bilgi de bulunmuyor.

72 Feriver, ve Arık, 2021, s. 46.

73 MEB, 2021b.

74 Bu grafiğe 121 kurum dahil edilmiştir.

75 Tunca, Kesbiç ve Gencer, 2021, s. 30.

76 Bu grafiğe 121 kurum dahil edilmiştir.

“Kalkma saatlerim belli olmuyor, uyku düzenim tamamen bozulmuş durumda.”

Açık Lise öğrencisi, 12. sınıf, İstanbul.

Kız çocuklar okul seçiminden boş zamanlarını nasıl geçireceklerine kadar kendilerini ilgilendiren birçok karar alma süreçlerine dahil edilmiyorlar ancak fırsat buldukça taleplerini ellerinde bulunan imkânlar dahilinde dile getirmeye çalışıyorlar. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuk haklarının tam olarak sağlanması için çocuk koruma ve ayrımcılıkla ilgili uygulamaların yanı sıra çocuğun yüksek yararı ve katılımını da çocuk haklarının vazgeçilmez bir parçası olarak ele alıyor. Ancak Türkiye'nin ulusal mevzuatındaki çocuk haklarına ilişkin düzenlemelerin katılımdan ziyade çocuk korumaya ağırlık verdiği söylenebilir.⁷⁷ Çocukların katılım hakkına bütüncül olarak odaklanan ve çocukların yaşamlarının hangi alanlarında ve ne şekilde görüşlerini ifade etmek istediklerini ortaya koyan bir araştırma taramalarda bulunamadı.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen haritalama çalışmasının da ortaya koyduğu gibi, özellikle kız çocukların kendileriyle ilgili karar alma süreçlerine dahil edilmesi üzerine çalışmalar alanın genelinde kısıtlı sayıda kalıyor. Kız çocukların bu haklarına erişememeleri, kimi zaman evlenmeyi buldukları yaşam koşullarından kurtulabilmek ve ailelerinden “özgürleşebilmek” için tek çıkış yolu olarak görmelerine dahi neden olabiliyor. Öğrenciler aynı zamanda okulla ilgili kararlarda (örneğin okullarda düzenlenecek kurslar ve faaliyetlerle ilgili) daha çok fikirlerinin alınmasını istediklerini de dile getiriyor.⁷⁸

“Meslek lisesinin böyle olduğunu bilmiyorum. Tercihlerimi kendim vermedim. Tercih zamanı köyde ot biçme zamanına geliyor. Babam falan geleliyordu. Ortaokul hocama verdik. Puanım yüksek olmasına rağmen buraya tercih verdi. Başka okula gitmeye de eve gidip evden çalışmaya da zaman vermediler. Dayanmaya çalışıyorum, sabretmeye çalışıyorum. ... Bize verilen imkânlar tuhaf.”

12. Sınıf Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi yatılı pansiyon öğrencisi, Muş

“Bizim ailemizde, açık konuşacağım, Kuran ilmi, din ilmi daha iyi olursa o kadar iyi bir görüşe sahip oluyorlar o kişi açısından. Ben o yüzden o zamanlar kendimi (Kuran kursuna gitmeye) programlamıştım. Sonra istemediğimi fark ederek, okulda yaşadığım birkaç sorundan dolayı, açık öğretime aldırıp Kuran kursuna gitmemi ailem istedi, örgün eğitime geçtikten sonra. Sonrasında da ben istemeyince bir çatışma oldu. Gene de ... iyi bir şekilde sonuca varabileceğini düşünüyorum.”

Açık lise öğrencisi, 12. sınıf, İstanbul

Üniversiteye gitmek evlilik yaşını uzatmak bakımından önemli olsa da istihdam için her zaman anlamlı olmayabiliyor. OECD tarafından paylaşılan verilere göre 2019 yılında 20-24 yaş grubundaki kadınların %44'ü ne eğitimde ne istihdamda yer alıyor. Aynı yaş grubundaki erkekler için bu oran %22'dir.⁷⁹

77 Durmuş, 2019.

78 Urfa ve Yozgat'taki yaşayan öğrencilerle gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde aktarıldı.

79 OECD, 2022.

“Bir kız mesela. Okumaya çalışıyor, emek harcıyor bu şarttaki eğitim koşullarında, ben evet okuyacağım, mesleğimi elime almam gerekiyor ama ben okuduktan sonra iş sahibi olmama gibi ihtimalim de var. İşsiz kalma gibi durumum da var. Bence bu kız çocukları için okumanın en kötü korkusu gibi bir şey. Korku rüyası. Açık ve net. ... Emeklerinin yetersiz kaldığını gördüğüm bir çok insan var. Bu yüzden okumaktan geri duran birçok insan da tanıdım. Hocalardan aldığımız geri bildirim: KPSS olmadan en kolay yoldan iş bulma yolunu seçin. Kendinizi garantileyin.”

Anadolu Lisesi öğrencisi, 11. Sınıf, Bitlis

Kız çocukların yapabilirliklerini artırmak için doğru bölüm ve üniversiteyi seçebilecekleri şekilde destek alabilmelerinin yanı sıra, liseden sonra ehliyet almak, mesleki eğitim, girişimcilik eğitimi gibi farklı imkânlarla erişimlerini sağlamak da eğitimden istihdama geçiş için önem taşıyor.

İş hayatına geçiş ve nesiller arası okullulaşmanın artışı için kız çocukların gelişim alanları ve meslek tercihleri kritik önem taşıyor. Kız çocukların bölüm ve meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyetin etkisinin ağır bastığı görülüyor. Çocuk gelişimi ve eğitimi, el sanatları teknolojisi, hasta ve yaşlı hizmetleri alanlarından mezun olanların %95'ten fazlası kızlarken metal teknolojisi, iklimlendirme ve motorlu araçlar teknolojisi alanlarındaki mezunlar arasındaki kızların oranı %1'den daha az.⁸⁰ Mesleki ve teknik ortaöğretimden mezun olan öğrencilerin mezuniyet alanları incelendiğinde cinsiyete dayalı farklılaşmaların belirgin olduğu görülüyor.⁸¹ PISA 2018 kapsamında Türkiye'deki öğrencilere 30 yaşına geldiklerinde ne tür bir mesleğe sahip olmayı beklediği sorulduğunda, fen ve/veya matematik alanlarında yüksek başarı gösteren öğrencilerin %33'ü mühendislik ve bilim alanında çalışmayı beklediğini, aynı oranda yüksek başarı gösteren kız çocuklardan ise %22'si bu alanlarda çalışmayı beklediğini belirtmiştir.⁸² Kız çocukların cinsiyetlerinden bağımsız olarak ilgilendikleri meslek dallarına yönelebilmeleri için rehberlik ve mentorluk hizmetleri kadar rol modellere de gereksinim var.

Kız Çocukları Destekleyici Bir Ekosistemle İlgili Öne Çıkan Bulgular

Araştırma kapsamındaki projelerin faaliyet alanlarının dağılımı incelendiğinde tüm alanlarda kız çocuklara eğitim verilmesi ve ekonomik destek sağlanması öne çıkarken **kız çocukların çevrelerinde erişebilecekleri nitelikli hizmetlerin ve ortamların artırılmasına ve içinde buldukları ekosistemi güçlendirmeye yönelik faaliyetlerin kısıtlı olduğu** görülüyor (EK- Grafik 5-13).⁸³

Kurum faaliyetleri ve projelerin hedef kitleleri çocuğun ekosistemini oluşturan bileşenler bazında incelendiğinde **çocuklardan sonra en çok öğretmenleri hedef kitle olarak aldığı, öğretmenleri ailelerin takip ettiği** görülüyor. İdareciler ise oldukça az sayıda projeden hedefleniyor (EK-Grafik 4, Grafik 6).⁸⁴

80 ERG, 2021; MEB, 2018.

81 ERG, 2021.

82 Düşkün ve Korlu, 2021, s. 20.

83 Bu grafiklere 121 kurum dahil edilmiştir.

84 Bu grafiklere 121 kurum dahil edilmiştir.

Kız çocukların eğitime erişimi ve farklı gelişimsel dönemleriyle ilgili öne çıkan bulguların yanı sıra kız çocukların "eğitime erişmelerini ve en çok kazanımla tamamlamalarını sağlayacak bir ekosistemin" oluşmasına yönelik aile, mahalle, öğretmen ve okulla ilgili öne çıkan bulgular şöyledir:

Ebeveynler ergenlikle nasıl başa çıkabileceğini bilmiyor. Aileler kız çocukları okula yazdırmama, yollamama, erken evlendirme gibi kararları rasyonalize ediyorlar. Örneğin flörtü önemli bir tehdit olarak görürken kız çocukların evlenmesini çocuğu koruma yöntemi olarak görebiliyorlar. Aileler günlük yaşamlarında yaşadıkları ve onları "güvensizliğe" iten durumlar (ekonomik, sosyal, fiziksel, politik vb.) karşısında bu seçimleri halihazırda var olan kültürel ve sosyal kodlar çerçevesinde "rasyonel" bir bakış açısı içerisinde yapıyorlar. Bu bakımdan mahallede, okulda, ailede bu kültürel kodların dışına çıkma olasılıklarının var olduğunu gösterecek "iyi örnek" veya "rol modellerin" olması çok önemli.

Özellikle kız çocuk ile baba arasındaki deneyim ile oğlan çocuk ve anne arasındaki dinamikler ergenlik döneminde farklılaşmaya başlıyor. Odak grup görüşmesine katılan bir öğretmene göre kız çocuk bir noktadan sonra baba için "karşı cinse" dönüşüyor, ergenliğe girmeye başladığı zaman babalar onlarla oynamayı bırakıyor.⁸⁵ Ailelerin çocukların cinsel ve üreme sağlığı gibi gelişimsel süreçlerine dair bilgileneşine ek olarak çocukların geçtiğı sosyal ve psikolojik değişimler karşısında nasıl davranmaları gerektiğı ve çocukların değişen gereksinimlerini nasıl karşılayabilecekleri konularında da desteklenmesi gerekiyor.

Kırılgan gruplardan gelen çocukların hem mahallede hem de okulda maruz kaldıkları akran zorbalığı ciddi bir sorun olmaya devam ediyor. Oğlan çocuklara fiziksel taciz, kız çocuklara cinsel ve sözlü taciz okuldan kopmayı hızlandırıyor. TIMSS 2019 kapsamında öğrencilere uygulanan anketlerden edinilen bilgilere göre Türkiye'de 4. sınıftaki öğrencilerin %9'u, 8. sınıf öğrencilerinin ise %4'ü hemen hemen haftada bir akran zorbalığıyla karşılaştığını belirtiyor.⁸⁶ Akran zorbalığı konusu özellikle mülteci çocuklar ve aileleriyle çalışan uzmanlar tarafından dile getirildi.

"Okulda birazcık sıkıntı. O da erkekler var diye. Ne bileyim... Önceden gözlüğüm yoktu mesela. Dalga geçiyorlardı. Mesela ben Suriyeli olduğum için Kürdüm. Hep, ne bileyim şey yapıyorlardı..."

Ortaokul öğrencisi, 8. sınıf, Urfa.

"Çok kavga oluyor. Bazen de okulda oluyor. Bazen böyle bizim okulun çevresi bazen böyle tehlikeli oluyor. ... Sekizlerden bazı çocuklar oluyor. Ellerinde bıçak, silah falan taşıyor."

Ortaokul öğrencisi, 6. sınıf, İstanbul

Öğretmenler evde ihmal ve istismarla, okulda akran zorbalığıyla başa çıkma konularında kendilerini yetkin hissetmiyorlar. Öğretmenlerle gerçekleştirilen her iki odak grupta da öğretmenler bu gibi durumlarla karşılaştıklarında ne yapmaları gerektiğı konusunda kendilerini yetersiz hissettiklerini ve bu gibi durumlarla karşılaştıklarında okullarından yeterince destek alamadıklarını ifade ettiler.

85 Öğretmenlerle odak grup görüşmesi, 18 Ekim 2021.

86 ERG, 9 Aralık 2020.

"... en büyük sorunlardan bir tanesi biz de kendimize bazı güvenmiyoruz. Çünkü eksik bulduğumuz yanlarınız var. Buradan desteklenmeniz gerekiyor. Mesela ben dışarıdan sanat ve terapi eğitimi almıştım. ... Hemen müdahale ediyoruz. 'Aa sen evden hoşlanmıyor musun?', 'Aa sen bunu yaşadın mı?' Ne kadar sakat birşey olduğunu ben orada öğrenmiştim. ... Bir hat gibi birşey kurulsa ben çok sevineceğim. Ben bir problem yaşadığım zaman kız çocuğuyla ... yönlendirebilmeliyim. Çünkü hepimizin şöyle bir sorunu var. İnanılmaz bir bilgi kirliliği var."

Gaziantep, Görsel Sanatlar Öğretmeni, Özel Eğitim Ortaokulu

Öğretmenlerin sosyal hizmetlere yönlendirdikleri vakaların bir yere varmadığını görmeleri, onlar için vakaları raporlama yönelimini azaltıyor. Dolayısıyla okullardaki çocuk koruma sisteminin tek başına güçlendirilmesinden ziyade çocuk koruma ve sosyal hizmetlerin bütüncül bir biçimde çocukların gereksinimlerini karşılayacak hale getirilmesi gerekiyor. İhmal, istismar gibi konularda öğretmenlerin kız çocukların karşılaştığı engelleri tespit etmelerini ve doğru müdahalelerde bulunmalarını sağlamak için de avukat, rehberlik uzmanı ve çocuk koruma uzmanının bulunduğu ağlar oluşturmak faydalı olabilir.

V. SONUÇ YERİNE

Eğitime erişemeyen, erişen ama tamamlayamayan, tamamlayan ancak gerçek anlamda nitelikli eğitim alamayan kız çocukları odağa alan bu araştırma, yapabilirlik yaklaşımı ve ekolojik sistemler yaklaşımını bir araya getirerek eğitim üzerine çalışan kurumların kız çocukların yapabilirliklerini ve kız çocuğu odağa alan ekosistemi ne derecede desteklediğini inceledi. Araştırma boyunca derlenen bulgular göz önünde bulundurulduğunda kız çocukların eğitimi üzerine çalışan tüm paydaşları ilgilendiren uygulamaya yönelik dersler ortaya çıkıyor. Bunlar aşağıda özetlenmiştir.

TÜİK, ilgili bakanlıklar ve belediyeler tarafından üretilen çocuklarla ilgili resmi veriler, genellikle yaş, ilçe ve mahalle olarak ayrıştırılmış bir şekilde toplanmadığı veya kamuya paylaşılmadığı için bu verilere dayanarak oluşturulan politika önerileri ve üretilen politikalar sınırlı kalıyor.⁸⁷ Ancak yapabilirlik yaklaşımı farklı koşullarda yaşayan, farklı yaş gruplarındaki kız çocukların gereksinimlerine göre müdahaleler geliştirmenin önemini vurguluyor. Bu gereksinimlerini ortaya çıkarmak için il/ilçe/mahalle bazında ayrıştırılmış veri gerekiyor. Kız çocukların da araştırma süreçlerine katılımı sağlanarak ve deneysel yöntemler aracılığıyla bu tür **veri eksikliklerini gidermeye başlamak için araştırma konsorsiyumları** oluşturulabilir.

Geçmişte Haydi Kızlar Okula Kampanyası, Baba Beni Okula Gönder Seferberliği gibi kız çocukların okullulaşmasında fark yaratan, son derece etkili ulusal kampanyalar yapıldı. Bu kampanyaların etkisi hala sürerken **yereldeki dinamikler ve gereksinimlere odaklanan müdahaleler tasarlamak**, daha önceki kazanımların üzerine eklenerek, yalnızca eğitime erişimde değil kız çocukların tüm gelişimsel gereksinimlerini desteklemek için de etkili olacaktır.

87 Erginli ve Fidan, 2021.

Kız çocukları odağı alan müdahalelerde çocukların kendi gereksinimlerini belirlemeleri ve çözüm önerilerine dair fikirler üretmeleri etkin ve sürdürülebilir müdahaleler tasarlamak açısından önemli. Bunun mümkün olabilmesi için öncelikle kız çocukların desteklenerek bu yapabilirliklere sahip olması gerekiyor. **Kız çocuk odaklı program tasarlama**,⁸⁸ araştırma, uygulama ve ölçme değerlendirme süreçlerine kız çocuk odaklı yaklaşarak bunu gerçekleştirmeye başlamak için sistematik bir çerçeve sunuyor.

Bu araştırmanın da ortaya koymaya çalıştığı gibi kız çocukların eğitimi çocuk korumadan sağlık hizmetlerine kadar uzanan çok çeşitli deneyim ve yetkinliklere sahip paydaşların bulunduğu geniş bir evren. Kız çocukların "başarma özgürlüğüne" sahip olmaları ve onların yapabilirliklerini destekleyici ekosistemler oluşturulmasına yönelik bütüncül çözümlere duyulan gereksinimi göstermek için oluşturulan bu çerçeve, aynı zamanda **ortak hedefler doğrultusunda kolektif etki**⁸⁹ yaratmak için bir araya gelmenin önemini ortaya koyuyor.

88 Austrian ve Ghati, 2010.

89 Kania ve Kramer. 2011.

KAYNAKÇA

Austrian K. ve Ghati D. (2010). Girl-centered program design: A tool-kit to develop, strengthen and expand adolescent girls programs. Nairobi: Population Council.

Bekman S., Aksu A., Erguvanlı-Taylan E. (2004). Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir erken müdahale modeli: Yaz anaokulu pilot uygulaması. Boğaziçi Üniversitesi ve AÇEV. Şubat 2022, https://www.acev.org/wp-content/uploads/2017/11/gda_bolgesinde_bir_erken_mudahale_modeli_yaz_anaokulu_pilot_uygulamasi.pdf

Bronfenbrenner, U. (2001). The bioecological theory of human development. (der) N. J. Smelser & P. B. Baltes. *International encyclopaedia of the social and behavioural sciences*, 6963-70. Oxford, UK: Elsevier.

SBV, SGD, TTM ve ZAD (2020). Covid-19 sürecince İstanbul'un farklı yerleşimlerinde çocuk haklarına erişimi araştırması. Şubat 2022, <http://covid19cocukhaklariizleme.org/uploads/pdf/d21d7117bcfcf2979b2d2d8438ba42ef.pdf>

Cin F. M. (2017). *Gender Justice, Education and Equality: Creating Capabilities for Girls' and Women's Development*. London: Palgrave Macmillan.

Development Analytcs (2017). Türkiye'de 0-6 yaş arası çocuğun durumu. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.

Durmuş, G. (2019). Çocuğa karşı şiddeti önlemek için ortaklık ağı: Çocuk katılımı politika belgesi. Uluslararası Çocuk Merkezi. Şubat 2022, <http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/storage/app/uploads/public/5e0/da8/285/5e0da828572c2035862405.pdf>

Düşkün, Y. ve Korlu, Ö. (2021). Eğitim izleme raporu 2020: Eğitimin çıktıları. Eğitim Reformu Girişimi. Şubat 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2020-egitimin-ciktilari/>

DYA (2021). Türkiye'de çocuk yoksulluğu. Şubat 2022, https://derinyoksullukagi.org/wp-content/uploads/2021/09/21443_DYA_CocukYoksullugu_BilgiNotu_Web-1.pdf

ERG (2020, 9 Aralık). TIMSS 2019 sonuçları ne söylüyor? Şubat 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/timss-2019-sonuclari-ne-soyluyor/#more-16501>

ERG (2021, 12 Ocak), Türkiye'de kız çocukların eğitimi. Suna ve İnan Kırış Vakfı için hazırlanan arka plan notu.

Erginli B. E., Fidan G. (2021). Türkiye'de çocuk verisine erişim: Kent95 projesi deneyimi üzerinden bir değerlendirme. TESEV Şubat 2022, https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_turkiyede_cocuk_verisine_erisim_kent95_projesi_deneyimi_uzerinden_bir_degerlendirme.pdf

Feriver, Ş. ve Arık, B. M. (2021). Eğitim izleme raporu 2021: Eğitimin içeriği. Eğitim Reformu Girişimi. Şubat, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR21_EgitiminIcerigi.pdf

Gencer E. K., Kesbiç K., Arık B. M. (2021,Eylül). Covid-19 etkisinde Türkiye'de Eğitim. TÜSİAD ve ERG.

Girit, S. (2016, 18 Nisan). Ensar Vakfı: İstismar 'Karaman şubemizin kontrolündeki misafirhanede' yaşandı. BBC Türkçe, Şubat 2022, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160418_ensar_vakfi_soru_cevap

GPE (2021). Girls' education: The path to progress. Şubat 2022, <https://www.globalpartnership.org/content/factsheet-girls-education-path-to-progress>

GPE (2022). 12 years to break down the barriers to education. Şubat 2022, <https://www.globalpartnership.org/sites/default/files/breaking-down-barriers-girls-education.pdf>

Gündoğdu N., Caymaz F.C., Gezici Z., Tarlan K. M. (2020). "Okumuşluk ele geçmez." Türkiye'deki Dom ve Abdal çocukların eğitim durumu: Gaziantep ve Şanlıurfa örnekleri. Gaziantep: Kırkayak Kültür.

İstanbul İstatistik Ofisi (2020, 23 Nisan). İstanbul'un çocukları. Şubat 2022, <https://istatistik.istanbul/bulten.html?id=13>

Kağıtçıbaşı Ç., Baydar N. ve Cemalcılar Z. (2018). Supporting positive development in early adolescence: A school-based intervention in Turkey. *Applied development science*: 24(4): 1-23.

Kania J. ve Kramer M. (2011). Collective Impact. *Stanford Social Innovation Review*. Şubat 2022, https://ssir.org/articles/entry/collective_impact#

Kesbiç, K. (2021). ARISE Eğitimde Eşitsizliğin Azaltılması Projesi: Türkiye ulusal raporu. Eğitim Reformu Girişimi. Şubat 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-gozlemevi/arastirma/egitimde-esitsizligin-azaltilmasi-projesi-arise/>

Kwauk C., Schmidt D., Ganju E. (2021). What do we know about the effects of Covid-19 on girls' return to school? Şubat 2022, <https://www.brookings.edu/blog/education-plus-development/2021/09/22/what-do-we-know-about-the-effects-of-covid-19-on-girls-return-to-school/>

Madra, A. (2017). Türkiye'de erken çocukluk bakımı ve okul öncesi eğitime katılım: Bilgi Notu. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.

MEB (2018). Eğitim analiz ve değerlendirme raporları serisi (1): Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin görünümü. Şubat 2022, <https://mtegm.meb.gov.tr/www/turkiyede-mesleki-ve-tek-nik-egitimin-gorunumu-raporu-yayimlandi/icerik/2203>

MEB (2021a). Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim: 2020-2021. Şubat 2022, https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=424

MEB (2021b). OECD Sosyal ve Duygusal Beceriler Araştırması Türkiye Ön Raporu. Şubat 2022, http://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/07170836_No19_-_OECD_Sosyal_ve_Duygusal_Beceriler_Arastirmasi.pdf

Nussbaum M. (2000). *Women and human development: The capabilities approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

OECD (2022). Youth not in employment, education or training (NEET). Şubat 2022, <https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm>

Polat, E. ve Madra, A. (2018). PISA 2015 ve TIMSS 2015 bulguları ışığında Türkiye’de cinsiyete dayalı başarı farkı. Eğitim Reformu Girişimi. Şubat 2022 ,http://www.egitimreformugirisimi.org/wpcontent/uploads/2018/02/PisaTimssBilgiNotuTR.16.02.18.rev1_.pdf

Qin Y., Curmi L., Guaer M., Gallinetti J. (2020). The case for holistic investing in girls: Improving lives, realizing potential, benefiting everyone. Citi Global Insights and Plan International.

Robeyns I. (2003), “Sen’ Capability approach and gender inequality: Selecting relevant capabilities,” *Feminist Economics*: 9:2-3, ss. 61-92.

Semerci P. U., Erdoğan E. (2014). Türkiye’de çocukların gözünden çocuğun iyi olma hali alanlarının ve göstergelerinin tanımlanması ve değerlendirilmesi, UNICEF. Şubat 2022, https://cocukisciligineson.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2019/06/Tu%CC%88rkiye%E2%80%99de_C%CC%A7ocuklar%C4%B1n_Go%CC%88zu%CC%88nden_C%CC%A7ocug%C%86un_I%CC%87yi_Olma_Hali_Alanlar%C4%B1n%C4%B1n_ve_Go%CC%88stergelerinin_Tan%C4%B1mlanmas%C4%B1_ve_Deg%CC%86erlendirilmesi_Rapor.pdf

Semerci P. U., Müderrisoğlu S., Karatay A., Akkan B. A., Kılıç Z., Oy, B. Uran S. (2012). *Eşitsiz bir toplumda çocukluk: Çocuğun “iyi olma halini anlamak ”* İstanbul Örneği, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press.

Shinn M. (2015). “Community psychology and the capabilities model”. *American Journal of Community and Psychology* 55(3-4): 243-252.

Sperling, G.B. ve Winthrop R., Kwauk C. ile. (2016). *What works in girls education: Evidence for the world’s best investment*. Washington: DC, Brookings Institute Press.

T24 (2018, 29 Kasım). “12 çocuğun öldürüldüğü Aladağ yurt yangınından iki yıl geçti,” Şubat 2022, <https://t24.com.tr/haber/12-cocugun-oldugu-aladag-yurt-yangininin-uzerinden-iki-yil-gecti,760071>

TEDMEM (2022). “Bir çocuğu yetiştirmek tüm toplumun görevidir”. Şubat 2022, <https://tedmem.org/mem-notlari/gorus/bir-cocugu-yetistirmek-tum-toplumun-gorevidir>

Tunca, E., Kesbiç, K. ve Gencer, E., G. (2021). Eğitim izleme raporu 2021: Öğrenciler ve eğitime erişim. Eğitim Reformu Girişimi. Şubat 2022, <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2021-ogrenciler-ve-egitime-erisim/>

TÜİK (2020, 31 Mart). Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2020. Şubat 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807>

TÜİK (2020, 6 Temmuz). Dünya Nüfus Günü, 2020. Şubat 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2021-37250>

TÜİK (2021, Nisan 20). İstatistiklerle Çocuk 2020, Şubat 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Statistics-on-Child-2020-37228>

UNICEF (2021a). COVID-19: A threat to progress against child marriage. Şubat 2022, <https://data.unicef.org/resources/covid-19-a-threat-to-progress-against-child-marriage/>

UNICEF (2021b). Suriyeli ve diğ er mülteciler için Ş artlı Eğitim Yardımı (Ş EY) programı, arkaplan. Ş ubat 2022, <https://www.unicef.org/turkey/media/11726/file>

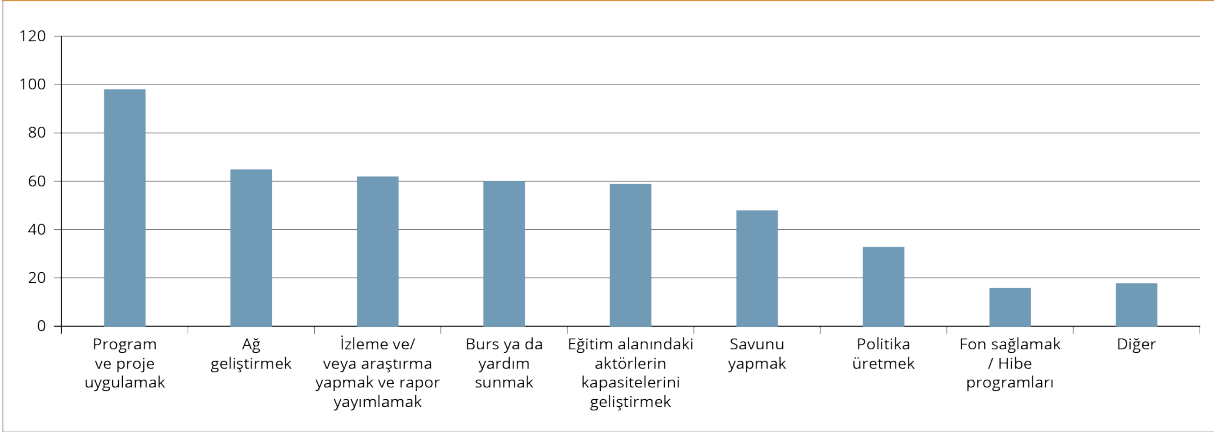
UNICEF (2022). Girls Education. Ş ubat, 2022 <https://www.unicef.org/education/girls-education>

Unterhalter, E. (2007). "Gender Equality, Education and the Capability Approach." *Amartya Sen's Capability Approach and Social Justice in Education* (der.) M. Walker ve E. Underhalter, ss. 87-107. New York: Palgrave Macmillan.

Walker, M. ve Unterhalter, E. (2007). "The capability approach: Its potential for work in education." *Amartya Sen's capability approach and social justice in education* (der.) M. Walker and E. Underhalter,ss, New York: Palgrave Macmillan.

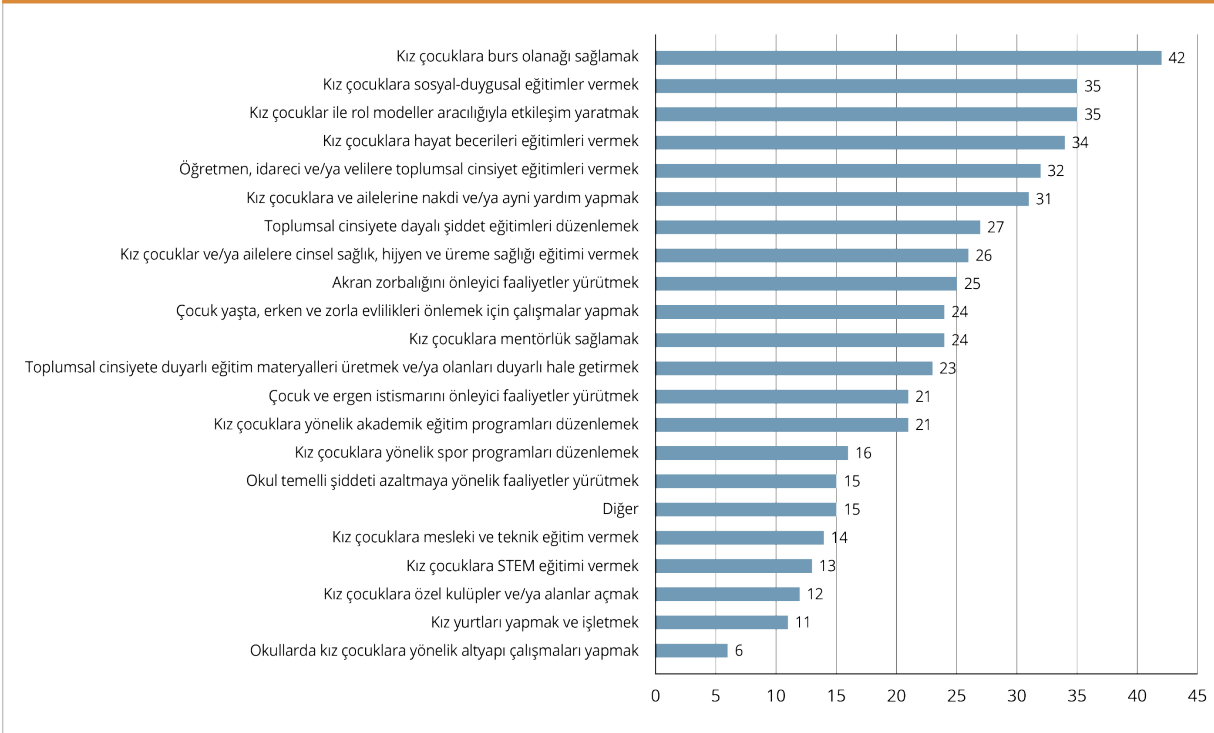
WB, UNESCO ve UNICEF (2021). The state of the global education crisis: A Path to recovery. Washington D.C., Paris, New York: The World Bank, UNESCO, and UNICEF.

GRAFİK 1: KURUMLARIN KULLANDIKLARI YÖNTEMLERİN DAĞILIMI

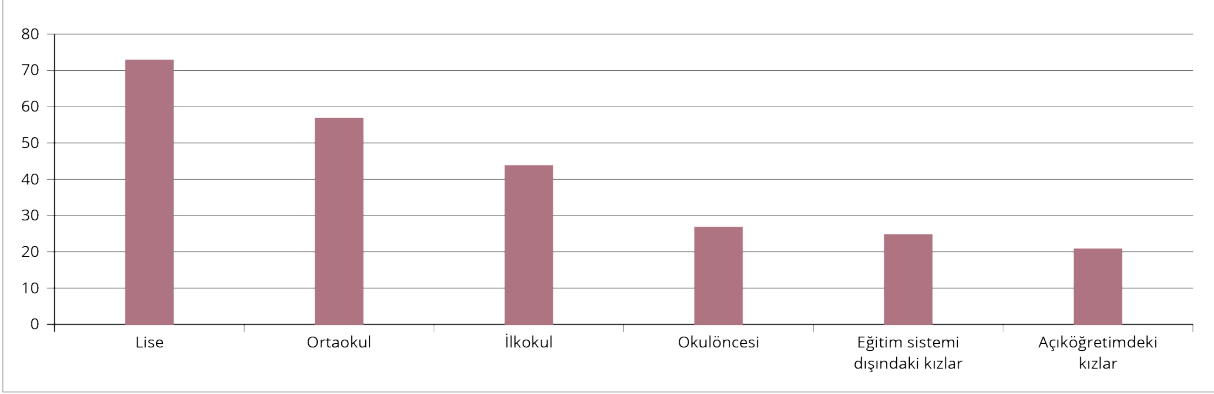
Açıklama: Araştırmaya kız çocukların eğitimi ile eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar dahil edilmiştir. Her kurum için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 2: KURUMLARIN DOĞRUDAN VEYA YALNIZCA KIZ ÇOCUKLARA YÖNELİK FAALİYETLERİNİN DAĞILIMI

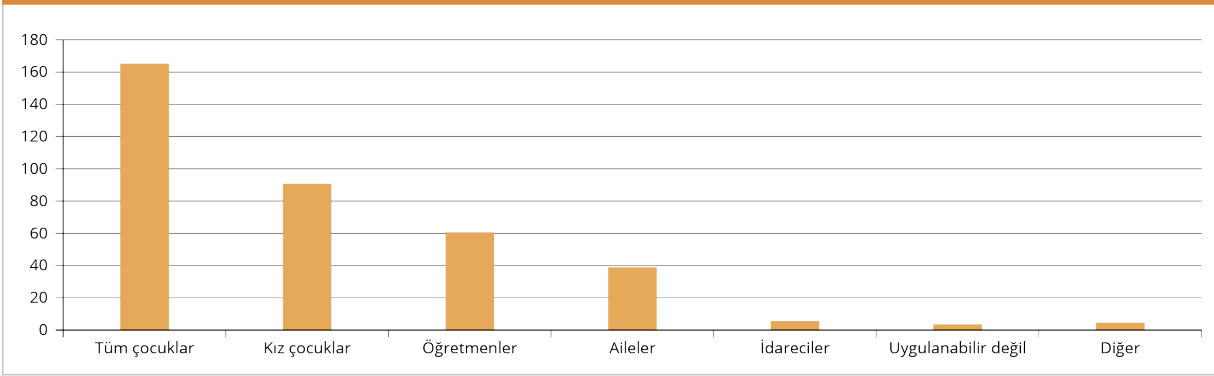
Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumlardan (kız çocukların eğitimi ve eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar, kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) doğrudan veya yalnızca kız çocuklara yönelik faaliyet gösteren kurumlar dahil edilmiştir. Her kurum için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 3: KURUMLARIN DOĞRUDAN VEYA YALNIZCA KIZ ÇOCUKLARA YÖNELİK FAALİYETLERİNİN ODAKLANDIĞI EĞİTİM DÜZEYLERİN DAĞILIMI

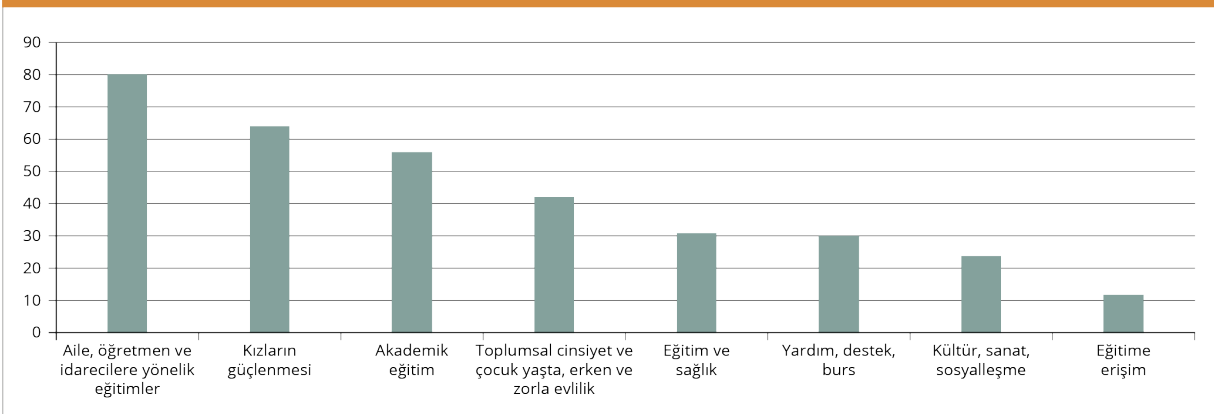
Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumlardan (kız çocukların eğitimi ve eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar, kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) doğrudan veya yalnızca kız çocuklara yönelik faaliyet gösteren kurumlar dahil edilmiştir. Her kurum için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 4: KURUMLARIN GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ PROJELERİN HEDEF KİTLESİNE GÖRE DAĞILIMI

Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumların (kız çocukların eğitimi ile eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) gerçekleştirdikleri projeler dahil edilmiştir.

GRAFİK 5: KURUMLARIN GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ PROJELERİN FAALİYET ALANLARINA GÖRE DAĞILIMI

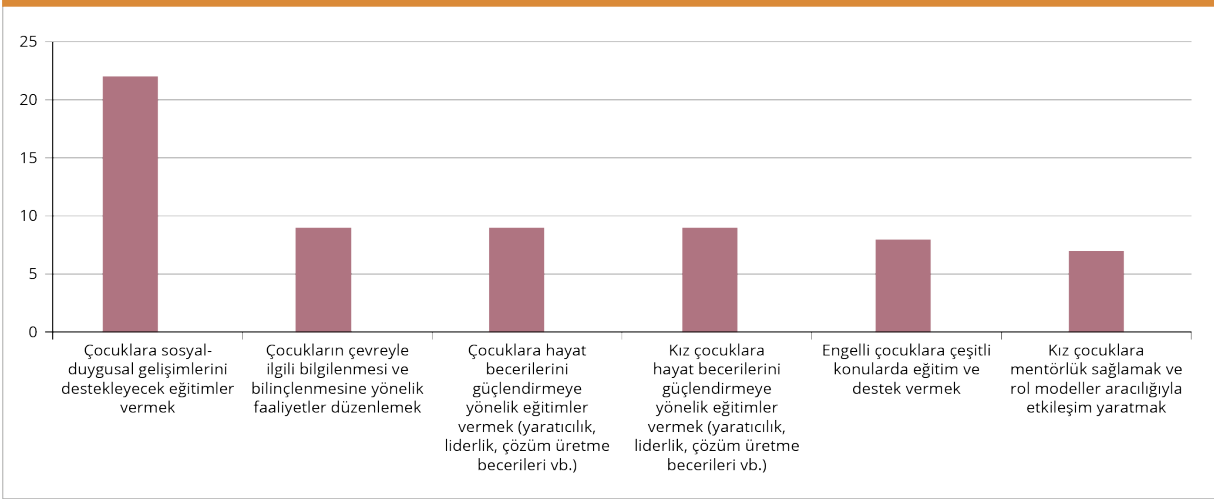
Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumların (kız çocukların eğitimi ile eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) gerçekleştirdikleri projeler dahil edilmiştir. Her proje için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 6: ÖĞRETMEN, İDARECİ VE AİLELERE YÖNELİK EĞİTİM PROJELERİNİN ODAK GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

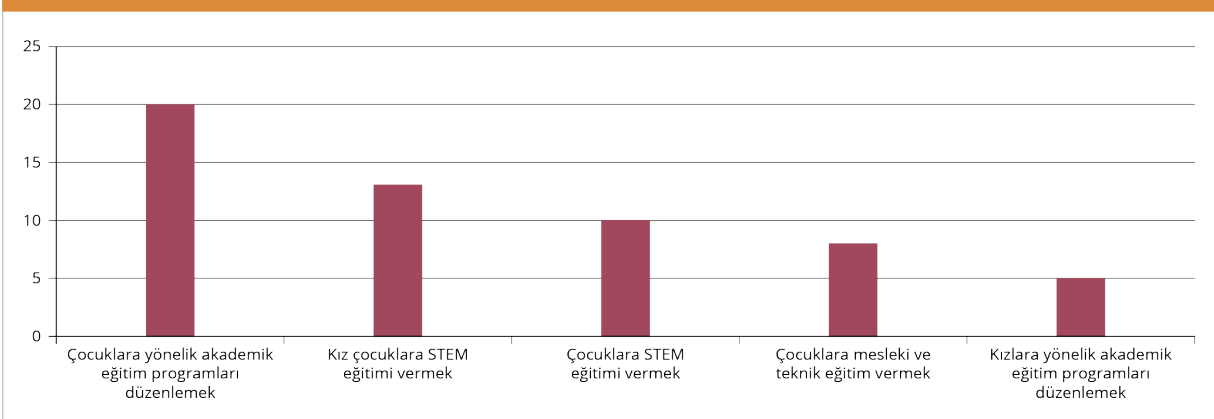
Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumların (kız çocukların eğitimi ile eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) gerçekleştirdikleri projeler dahil edilmiştir. Her proje için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 7: KIZLARIN GÜÇLENMESİ ALANINDAKİ PROJELERİN FAALİYETLERE GÖRE DAĞILIMI

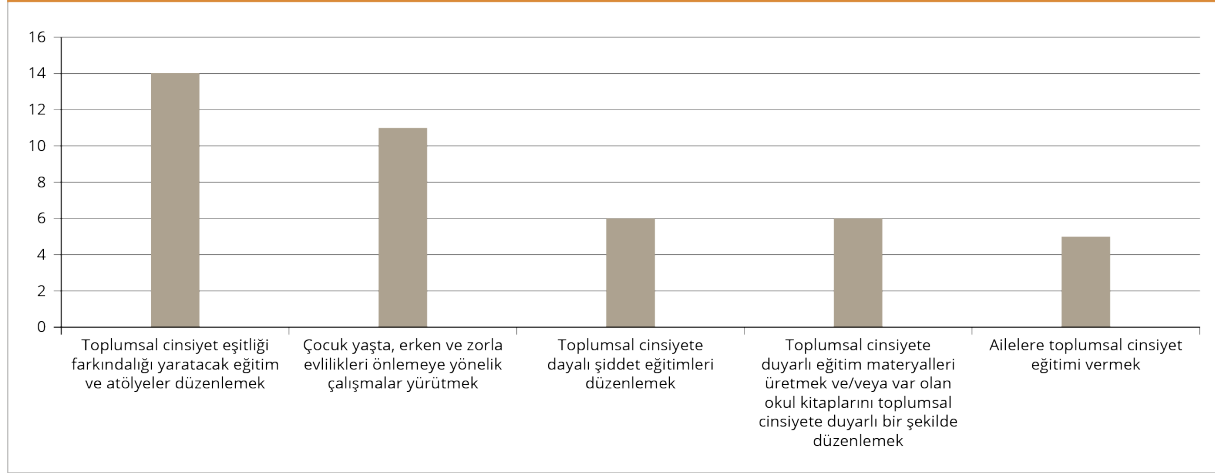
Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumların (kız çocukların eğitimi ile eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) gerçekleştirdikleri projeler dahil edilmiştir. Her proje için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 8: AKADEMİK EĞİTİM ALANINDAKİ PROJELERİN FAALİYETLERE GÖRE DAĞILIMI

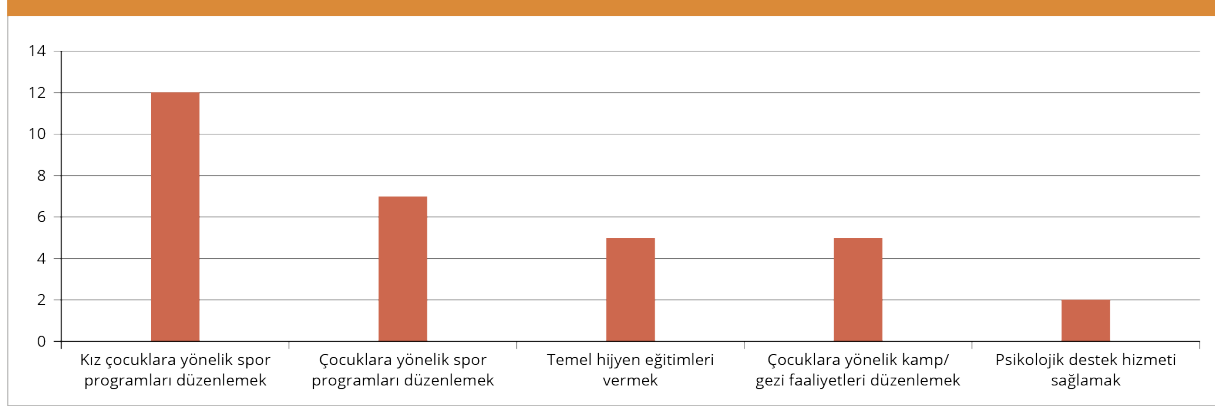
Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumların (kız çocukların eğitimi ile eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) gerçekleştirdikleri projeler dahil edilmiştir. Her proje için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 9: TOPLUMSAL CİNSİYET VE ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK ALANLARINDAKİ PROJELERİN FAALİYETLERE GÖRE DAĞILIMI

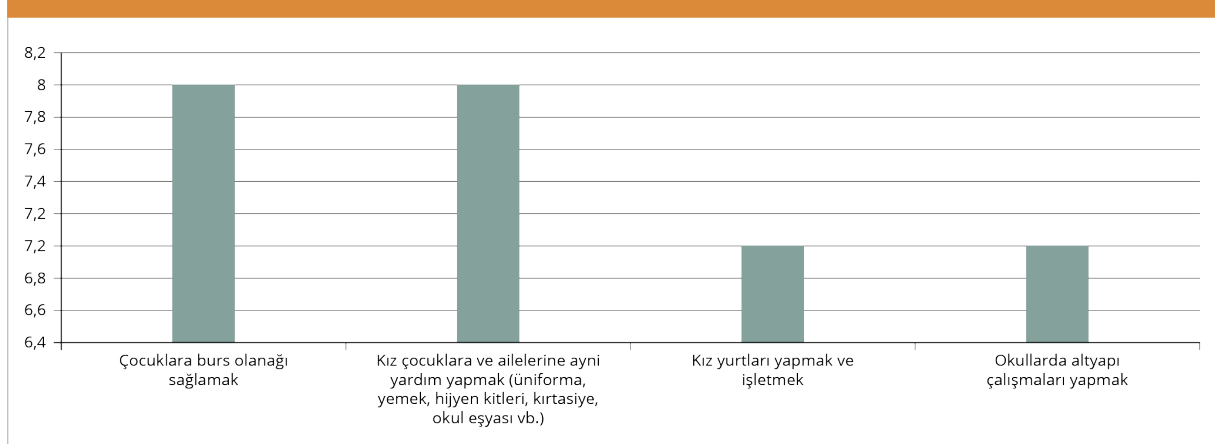
Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumların (kız çocukların eğitimi ile eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) gerçekleştirdikleri projeler dahil edilmiştir. Her proje için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 10: EĞİTİM VE SAĞLIK ALANINDAKİ PROJELERİN FAALİYETLERE GÖRE DAĞILIMI

Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumların (kız çocukların eğitimi ile eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) gerçekleştirdikleri projeler dahil edilmiştir. Her proje için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 11: YARDIM, DESTEK VE BURS ALANINDAKİ PROJELERİN FAALİYETLERE GÖRE DAĞILIMI

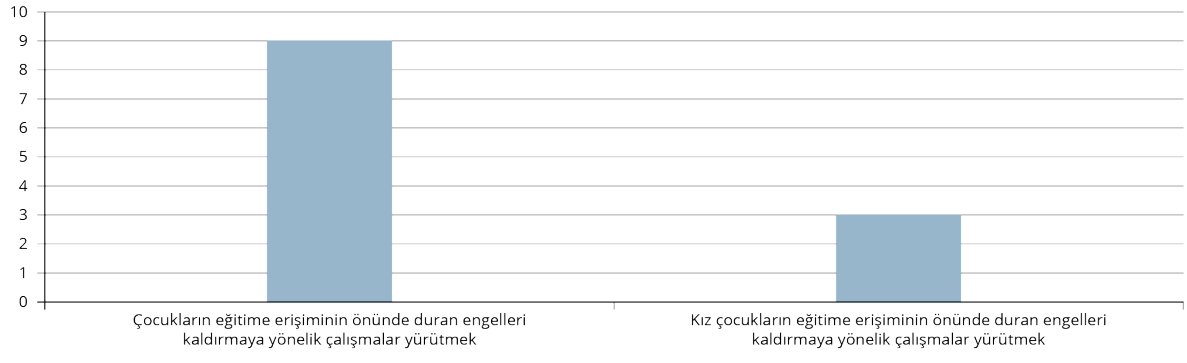
Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumların (kız çocukların eğitimi ile eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) gerçekleştirdikleri projeler dahil edilmiştir. Her proje için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 12: KÜLTÜR, SANAT VE SOSYALLEŞME ALANINDAKİ PROJELERİN FAALİYETLERE GÖRE DAĞILIMI

Açıklama: Araştırmaya dahil edilen kurumların (kız çocukların eğitimi ile eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) gerçekleştirdikleri projeler dahil edilmiştir. Her proje için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

GRAFİK 13: EĞİTİME ERİŞİM ALANINDAKİ PROJELERİN FAALİYETLERE GÖRE DAĞILIMI

Araştırmaya dahil edilen (kız çocukların eğitimi ve eğitim ve toplumsal cinsiyet odağında çalışan kurumlar, kız çocuklara yönelik faaliyetler düzenleyen eğitim alanındaki kurumlar, ve kız çocukların eğitime erişiminin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüten kurumlar) kurumların gerçekleştirdikleri projelerden ilgili olanlar dahil edilmiştir. Her proje için birden fazla yanıt seçeneği bulunmaktadır.

SUNA VE İNAN
KIRAÇ VAKFI